

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง สภาพและความคาดหวังเกี่ยวกับคุณลักษณะนักเรียนที่พึงประสงค์ของผู้ปกครองนักเรียน ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 3 มีขอบเขตการศึกษา แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นพื้นฐานและแนวทางการศึกษาตามลำดับ ดังนี้

1. การจัดการศึกษา
 - 1.1 ความหมายของการจัดการศึกษา
 - 1.2 ความสำคัญของการจัดการศึกษา
 - 1.3 วัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา
 - 1.4 องค์ประกอบของการจัดการศึกษา
 - 1.5 การจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545
 - 1.6 การจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ
 - 1.7 การจัดการศึกษาของโรงเรียนในสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์
2. แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการศึกษา
 - 2.1 ความหมายของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
 - 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการศึกษา
 - 2.3 บทบาทของผู้ปกครองนักเรียนต่อการจัดการศึกษา
3. คุณลักษณะที่พึงประสงค์
 - 3.1 ความหมายคุณลักษณะที่พึงประสงค์
 - 3.2 คุณลักษณะที่พึงประสงค์ในการให้การศึกษา
 - 3.3 ขอบข่ายคุณลักษณะที่พึงประสงค์
 - 3.3.1 ด้านคุณธรรมจริยธรรม
 - 3.3.2 ด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการ
 - 3.3.3 ด้านทักษะการประกอบอาชีพ
 - 3.3.4 ด้านบุคลิกภาพ
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 4.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 4.2 งานวิจัยในต่างประเทศ

การจัดการศึกษา

1. ความหมายของการจัดการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541, หน้า 7 – 8) กล่าวว่า การจัดการศึกษา หมายถึง การมุ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุลทั้งด้านปัญญา จิตใจ และสังคมในระดับความคิด ค่านิยม และพฤติกรรม โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้และขัดเกลาเชิงสังคม

สุวิมล ว่องวาณิช (2543, หน้า 34) กล่าวว่า การจัดการศึกษา หมายถึง การเสริมสร้างความรู้ ความคิด ทักษะ และทัศนคติของแต่ละบุคคล โดยให้มีความรู้ความเข้าใจในสังคมและวัฒนธรรมไทยพอที่จะสามารถวิเคราะห์ทางเลือกต่างๆ ที่เหมาะสมและมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ

ทักษิณ ชินวัตร (2544, หน้า 15 – 16) กล่าวว่า การจัดการศึกษา หมายถึง การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนที่ต้องมีความสมดุลพอดีระหว่างความเป็น คนเก่ง คนดี และมีความสุข จะต้องคิดเป็น ทำเป็น มีคุณธรรม ศิลธรรม อดทน ควบคุมอารมณ์และสามารถอยู่ร่วมกับคนอื่นได้

วิทยากร เชียงกุล (2544, หน้า 1) กล่าวว่า การจัดการศึกษา หมายถึง การเรียนรู้ใหม่ทั้งในระบบโรงเรียน จากสื่อสารมวลชน จากองค์กร และการเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจการเมือง และสภาพแวดล้อมทางสังคมทุกด้าน เพื่อสร้างคน และสังคมแบบใหม่ ให้เป็นคนที่มีความรู้ควบคู่ไปกับจิตสำนึก มีสัมมาอาชีพควบคู่ไปกับการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีประสิทธิภาพควบคู่ไปกับคุณธรรมและจริยธรรม

ปรีชญา เวสารัชช์ (2545, หน้า 20) กล่าวถึงความหมายของการจัดการศึกษาว่า หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงระบบของการจัดการศึกษาทุกด้านจากที่เป็นอยู่เพื่อให้สามารถนำไปสู่ผลผลิตคุณภาพหรือเป้าหมายของการศึกษาได้ตามที่ประสงค์ การดำเนินเช่นนี้จึงไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงธรรมดา แต่ต้องเปลี่ยนแปลงทุกด้านอย่างรวดเร็ว มีแผนดำเนินการ และมีการผลักดันอย่างจริงจัง

จากแนวคิดของนักการศึกษาที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การจัดการศึกษา หมายถึง กระบวนการอย่างเป็นระบบ โดยมีเป้าหมายชัดเจน คือ การพัฒนาคุณภาพมนุษย์ทุกด้าน ไม่ว่าจะในด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา คุณธรรม ค่านิยม ความคิด ความประพฤติปฏิบัติ ฯลฯ โดยคาดหวังว่าคนที่มีความรู้เหล่านี้ จะทำให้สังคมมีความมั่นคงสงบสุขเจริญก้าวหน้าทันโลกแข่งขันกับสังคมอื่นในเวทีระหว่างประเทศได้ คนในสังคม มีความสุข มีความสามารถประกอบอาชีพการงานอย่างมีประสิทธิภาพ และอยู่ร่วมกันได้อย่างมีสมานฉันท์ การจัดการศึกษามีหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการจัดการศึกษาในสถานศึกษา นอกสถานศึกษา ตามอัธยาศัย ย่อมขึ้นกับความเหมาะสมสำหรับกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่มที่ แตกต่างกันไป

2. ความสำคัญของการจัดการศึกษา

ยวดี กังสตาล (2545, หน้า 67) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาว่า การจัดการศึกษามีความสำคัญต่อกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยช่วยให้เกิดความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึกการอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคมการเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุน ให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ซึ่งครอบคลุมทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษาในระบบมีสองระดับ คือ การศึกษาขั้นพื้นฐานและการศึกษาระดับอุดมศึกษา การศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วยการศึกษาซึ่งจัดไม่น้อยกว่า 12 ปี ก่อนระดับอุดมศึกษา และให้มีการศึกษาภาคบังคับ จำนวน 9 ปี โดยให้เด็กซึ่งอายุย่างเข้าปีที่ 7 เข้าเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จนอายุย่างเข้าปีที่ 16 สถานศึกษาจึงมีความสำคัญ ในการสร้างเกราะคุ้มกันให้กับเด็กที่จะเจริญเติบโตขึ้นเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ และไม่ก่อปัญหาสังคม เพราะสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมที่ดีในสถานศึกษา ย่อมมีอิทธิพลต่อความสุข ความดีงามและการเรียนรู้ที่จะเกิดขึ้นในตัวผู้เรียน ตัวบ่งชี้สำคัญที่ทำให้มองเห็นสภาพความสำเร็จของการจัดการการศึกษา และคุณภาพของผู้เรียนที่ควรคำนึงถึง คือ สภาพความสำเร็จของผู้เรียน สภาพความพร้อมของการดำเนินงานและสภาพความพร้อมของปัจจัยต่างๆ

ปรัชญา เวสารัชช (2545, หน้า 5-12) กล่าวถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาว่า การจัดการศึกษามีความสำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนาศักยภาพของคน ช่วยให้คนมีความรู้ความสามารถในสิ่งที่ตนได้ศึกษา ในทุกๆ ด้าน รวมถึงพัฒนาให้ผู้เรียนมีคุณธรรมจริยธรรมเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข การศึกษาเป็นเรื่องที่ต้องมีการจัดการ ไม่ใช่เรื่องที่จะให้ผู้ใดรับไปทำโดยไม่มีเป้าหมาย ไม่มีมาตรฐาน ไม่ได้คุณภาพ เพราะย่อมทำให้การศึกษาไม่มีทิศทางไม่เป็นระบบไม่คุ้มค่า และหากจัดผิดพลาดก็ยากที่จะแก้ไขเพราะกระบวนการศึกษา เช่น ค่านิยมต่างๆ ได้ซึมซับเข้าไปในใจของผู้เรียนแล้ว

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 1-2) กล่าวถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาว่า การจัดการศึกษาช่วยปรับเปลี่ยนและพัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น มีคุณภาพ หมายถึง ช่วยให้ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข คนดี คือมีคุณธรรมจริยธรรม มีค่านิยมสอดคล้องกับความนิยมของคนไทย คนเก่ง คือ มีความรู้และทักษะตรงตามมาตรฐานของหลักสูตร และมีความสุข คือ มีสุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี

จากที่นักการศึกษา กล่าวมาสรุปได้ว่า การจัดการศึกษามีความสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพของคน เพราะสังคมและประเทศชาติต้องการคนที่ได้รับการฝึกฝนเฉพาะด้านที่มีความรู้ความเข้าใจ ความชำนาญมาดูแลรับผิดชอบไม่ว่าจะเป็นการรับผิดชอบด้านการสอน การบริหาร หรือการสนับสนุน เนื่องจากสังคมเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา การจัดการศึกษาจำต้อง

ได้รับการปรับเปลี่ยนพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เหมาะสมกับความจำเป็นของแต่ละยุคสมัย การจัดการศึกษาที่อยู่กับที่ย่อมหมายถึงความล้มสมัยไม่เหมาะสม ไม่คุ้มประโยชน์

3. วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2540, หน้า 4 - 8) ได้กล่าวถึง วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาไว้ 3 ประการคือ

1. เพื่อขยายและยกระดับความรู้พื้นฐานของประชาชนทั้งมวลให้กว้างขวาง และสูงขึ้นถึงระดับมัธยมศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน
2. เพื่อพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพ สอดคล้องสัมพันธ์กับความต้องการของ บุคคล ชุมชนและประเทศ ให้ผู้เรียนได้มีการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ
3. เพื่อให้การศึกษาได้สร้างศักยภาพของประเทศในการพึ่งพาตนเองสร้าง ความก้าวหน้าและมั่นคงของเศรษฐกิจไทยในประชาคมโลกแห่งความเป็นไทย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543, หน้า 176 -180) กล่าวถึง วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาไว้ 4 ประการ ดังนี้

1. ความเสมอภาคและบูรณาการ: สิทธิและความเท่าเทียมทางการศึกษา
วัตถุประสงค์นี้ต้องการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกันจะเน้น การให้เด็กด้อยโอกาสเข้าเรียนร่วมในชั้นเรียนปกติ โดยเห็นว่า การเรียนร่วมกับเด็กธรรมดาจะ ทำให้ไม่มีความรู้สึกแบ่งแยกและเด็กด้อยโอกาสก็จะเป็นที่ยอมรับของเพื่อนๆ อันเป็น การเตรียมเด็กเข้าสู่สังคมอย่างราบรื่นด้วย แต่ในความเป็นจริงแล้ว มีอยู่หลายกรณีที่ไม่อาจ กระทำได้ ตัวอย่างที่ชัดเจนคือเด็กพิการ มีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา อย่างรุนแรง ไม่อาจจะเรียนร่วมชั้นกับเด็กอื่นๆ ได้ นอกจากนั้นข้อจำกัดในด้านนโยบาย หรือ กฎหมายของบางประเทศได้กลายเป็นอุปสรรคต่อการเรียนร่วมของเด็กด้อยโอกาส
2. คุณภาพของการศึกษา: การเรียนรู้เพื่อชีวิต
คุณภาพของการศึกษาโดยเฉพาะในเรื่องการศึกษาเพื่อชีวิตนั้น เป็นหลัก สำคัญประการหนึ่งในการปฏิวัติการศึกษาซึ่งยูนิเซฟ ได้กล่าวถึงในรายงานประจำปี พ.ศ. 2542 ในประเด็นของความสอดคล้องของการศึกษาต่อสถานการณ์ของสังคมและชุมชน และการให้ เด็กด้อยโอกาสได้เรียนรู้ในด้านการดำรงชีวิต นอกเหนือไปจากวิชาการที่สอนอยู่ในโรงเรียนปกติ จะเห็นได้ว่าหลายประเทศได้มีการพัฒนาหลักสูตรที่หลากหลายเพื่อให้เหมาะสมกับเด็กด้อยโอกาส กลุ่มต่างๆ มีการปรับปรุงวิธีการวัดผลของการศึกษาให้มีการวัดผลสำเร็จในการเรียนรู้เพื่อชีวิต ควบคู่ไปกับผลการเรียนด้านวิชาการด้วย ปรับปรุงการให้บริการการศึกษาแก่เด็กพิเศษให้มี ประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น รวมทั้งมีการอบรมและชักชวนผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น ครู บิคา มารดา และชุมชน ให้เข้ามามีบทบาทในการควบคุมคุณภาพของการเรียนการสอน

3. การศึกษากับการพัฒนาเด็ก: กระบวนการพัฒนาศักยภาพให้ถึงขีดสุดอันจะนำไปสู่การเป็นทรัพยากรมนุษย์ซึ่งมีบทบาทในความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ และเป็นพลเมืองดีที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ

การพัฒนาศักยภาพของเด็กด้วยโอกาสเพื่อให้หลุดพ้นจากการเป็นเหยื่อของสถานการณ์หรือสภาพแวดล้อมที่เลวร้าย มีทักษะในการวิเคราะห์ข้อมูลและตัดสินใจ มีสมรรถนะในการดำรงชีวิต การแก้ปัญหา มีงานทำและพึ่งตนเองได้ มีจิตสำนึกในการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีความกตริเริ่ม สามารถดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาตนเองและพัฒนาสังคมได้ จะเป็นได้ว่าแต่ละจุดมุ่งหมายเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเสริมพลังให้แก่เด็กด้วยโอกาส เพื่อให้มีการพัฒนาเป็นขั้นตอนและเกิดผลดีกับตนเองจนถึงสังคมในที่สุด

4. เอกลักษณะทางวัฒนธรรม: การเปิดโลกทัศน์ของเด็กด้านวัฒนธรรม

จุดมุ่งหมายนี้อาจแยกได้เป็น 2 ประเด็นหลัก คือ การจรรโลงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ทั้งเป็นระดับกลุ่มชน และระดับชาติ และการพัฒนาทัศนคติที่ยอมรับความแตกต่างด้านวัฒนธรรมของผู้อื่นในสังคม

การจัดทำบทเรียนและการจัดการเรียนการสอนในภาษาพื้นเมืองควบคู่ไปกับภาษาทางการ และการศึกษาที่มีบทบาทโดดเด่นในกระบวนการพัฒนาเอกลักษณ์ส่วนบุคคลและทางวัฒนธรรมของเด็ก ซึ่งจะช่วยให้เด็กเรียนรู้เอกลักษณ์ด้านวัฒนธรรมของตน ของผู้อื่นในสังคม และเอกลักษณ์รวมของชาติ ซึ่งจะมีทั้งความเหมือนและความแตกต่าง การเรียนรู้นี้จะช่วยเปิดโลกทัศน์ของเด็กให้กว้างขึ้น และช่วยสร้างทัศนคติในการชื่นชมความเหมือนและยอมรับในความแตกต่างของผู้อื่นด้วย

วัตถุประสงค์ดังกล่าวข้างต้นนี้เป็นตัววัดความสามารถในการจัดการของผู้บริหาร จึงเป็นเรื่องจำเป็นที่ผู้บริหารต้องกำหนดเกณฑ์จากวัตถุประสงค์ที่ระบุ และผู้บริหารก็จะต้องได้รับการประเมินจากเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่กำหนดด้วย

ปรัชญา เวสารัชช์ (2545, หน้า 6 -10) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาที่มุ่งบรรลุหลายประการได้แก่

1. ให้บริการทางการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ โดยถ่ายทอดหรือปลูกฝังเนื้อหาความรู้ความเข้าใจที่เหมาะสม เพื่อให้ผู้ได้รับการศึกษาวางตัวได้เหมาะสมในสังคม และมีความสามารถประกอบอาชีพตามความถนัด ความสนใจหรือโอกาสของแต่ละคนได้ สถานศึกษาส่วนใหญ่ที่เรียกว่า โรงเรียน มหาวิทยาลัย ศูนย์การเรียน สถานศึกษาปฐมวัย ทำหน้าที่เป็นผู้ให้บริการทางการศึกษา

2. เตรียมเด็กก่อนวัยเรียนให้มีความพร้อมในการเรียนรู้ และจัดให้เด็ก ในวัยเรียนได้รับการศึกษาเพื่อการเรียนรู้และการพัฒนาการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยส่งเสริมเกื้อหนุนให้เด็กก่อนวัยเรียนขั้นพื้นฐานได้มีพัฒนาการทั้งทางร่างกาย เชาว์ปัญญา ความสนใจ ที่เหมาะสม มีความพร้อมในการศึกษาระดับสูงขึ้นไป การจัดการส่วนนี้ โดยทั่วไปเป็นความร่วมมือระหว่างพ่อแม่ผู้ปกครอง สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ศูนย์พัฒนา

เด็กเล็ก เป็นต้น ส่วนเด็กวัยเรียนทุกระดับจะได้รับการศึกษาเพื่อเป็นประโยชน์สำหรับการเตรียมตัวระดับพื้นฐาน และเพื่อมีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพการงานต่อไป

3. ให้โอกาสทางการศึกษาโดยเข้าถึงผู้รับบริการที่ไม่สามารถเข้ารับการศึกษาดูตามปกติ ที่มีอยู่หลากหลาย การจัดการศึกษาลักษณะนี้มุ่งไปที่ผู้ด้อยโอกาสต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่มิฐานะยากจน ผู้ที่พลาดโอกาสได้รับการศึกษาในบางช่วงของชีวิต ผู้ที่มีปัญหาทางร่างกาย จิตใจ หรือสติปัญญา การจัดการศึกษาเช่นนี้มักดำเนินการโดยสถานศึกษา เฉพาะด้าน เช่น โรงเรียนสอนคนตาบอด โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ หรือโดยวิธีการอื่น นอกกระบบและตามอัธยาศัย เช่น ศูนย์การเรียนรู้การศึกษาในระบบทางไกล เป็นต้น

4. ตอบสนองความต้องการทางการศึกษาระดับสูงในเชิงคุณภาพวัตถุประสงค์นี้มุ่งส่งเสริมให้ประชาชนมีโอกาสได้พัฒนาความรู้ความสามารถเฉพาะด้าน เพื่อประโยชน์ในการประกอบอาชีพ ซึ่งอาจดำเนินการโดยสถาบันอุดมศึกษาที่เน้นการวิเคราะห์ วิจัยระดับสูงมุ่งคิดค้นเนื้อหาสาระที่แปลกใหม่จากเดิม นอกจากนี้ยังรวมถึงการฝึกอบรม เฉพาะทาง เช่น ด้านการเกษตร การอุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์สุขภาพ เป็นต้น มักดำเนินการในรูปแบบการประชุมสัมมนา การฝึกอบรม การดูงาน การฝึกปฏิบัติเฉพาะ เป็นต้น

5. พัฒนาศักยภาพของแต่ละบุคคล ให้เต็มตามความสามารถและตอบสนองวิสัยทัศน์ในการพัฒนาประเทศ วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาข้อนี้เน้นการพัฒนามนุษย์ในลักษณะบูรณาการ คือให้มีความสมบูรณ์ครบถ้วนทุกด้าน ทั้งทางร่างกาย สติปัญญา คุณธรรม ความคิด ความสำนึก ความรับผิดชอบ ฯลฯ ซึ่งตามปกติเป็นหน้าที่ของสถานศึกษาที่จะต้องดำเนินการ แต่ถ้าสถานศึกษาไม่สามารถดูแลให้ครบถ้วนได้ ก็ต้องจัดส่วนเสริมเพิ่มเติม ในลักษณะการฝึกอบรมเฉพาะทาง แทรกในกิจกรรมการเรียนการสอนปกติหรือการใช้สื่อต่างๆ ช่วยส่งเสริม วัตถุประสงค์ส่วนนี้ยังรวมไปถึงการพัฒนาทักษะและคุณภาพของผู้ที่ทำงานแล้ว หรือผู้ที่ผ่านการศึกษามาก่อนตามกระบวนการปกติ ให้สามารถติดตามความรู้ใหม่และวิทยาการที่มีการเปลี่ยนแปลงได้อย่างต่อเนื่อง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550, หน้า 24) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์หลักของการจัดการศึกษา โดยมุ่งเน้นในหลักที่สอดคล้องกับอุดมการณ์ ดังนี้

1. หลักการพัฒนาผู้เรียนอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ ทั้งร่างกายและจิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม เป็นผู้ที่มีจริยธรรมในการดำเนินชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข มีทักษะในการแสวงหาความรู้ที่พอเพียงต่อการพัฒนางานอาชีพและคุณภาพชีวิตส่วนคน สามารถเผชิญความเปลี่ยนแปลงได้อย่างเท่าทันและชาญฉลาด และมีความเป็นประชาธิปไตย

2. หลักการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นไทยให้มีความรักและความภาคภูมิใจในท้องถิ่นและประเทศชาติ มีความรู้และทักษะพื้นฐานสำหรับการประกอบอาชีพสุจริต มีความมุ่งมั่น ขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด อดทน มีลักษณะนิสัยและทัศนคติที่พึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีทั้งของครอบครัว ชุมชน สังคมไทยและสังคมโลก

3. หลักแห่งความเสมอภาค คนไทยทั้งปวงต้องมีสิทธิ์เสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี อย่างทั่วถึงเท่าเทียม ควบคู่ไปกับการมีความมีคุณภาพโดยไม่แบ่งชนชั้นหรือความแตกต่างทางสังคมวัฒนธรรม

4. หลักการมีส่วนร่วม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชนมีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดการศึกษา ร่วมกับคณะกรรมการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างเอกลักษณ์ศักดิ์ศรีและตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นตามนโยบายของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เกี่ยวกับการกระจายอำนาจ

5. หลักแห่งความสอดคล้อง อุดมการณ์และมาตรฐานในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานต้องสอดคล้องกับสาระบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 นโยบายการศึกษาของรัฐบาลที่แถลงต่อรัฐสภา สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติ และสัมพันธ์เชื่อมโยงกับมาตรฐานการอาชีวศึกษาและมาตรฐานการอุดมศึกษา

จากที่นักการศึกษากล่าวมาสรุปได้ว่า การจัดการศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. ให้บริการทางการศึกษาแก่บุคคลทุกระดับ ได้แก่ เด็กก่อนวัยเรียน บุคคลในวัยเรียนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาหรือบุคคลลักษณะพิเศษ ผู้มีงานทำ และประชาชนทั่วไป
2. เตรียมเด็กก่อนวัยเรียนให้มีความพร้อมในการเรียนรู้และจัดให้เด็ก ในวัยเรียนได้รับการศึกษาเพื่อการเรียนรู้และการพัฒนาการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง
3. ให้โอกาสทางการศึกษา
4. ตอบสนองความต้องการทางการศึกษาระดับสูง
5. พัฒนาศักยภาพของแต่ละบุคคลให้เต็มความสามารถและตอบสนอง

วิสัยทัศน์ในการพัฒนาประเทศ

4. องค์ประกอบของการจัดการศึกษา

สุวิมล ว่องวาณิช (2543, หน้า 36) ได้กำหนดองค์ประกอบของการจัดการศึกษาไว้ 8 ด้าน คือ 1) ด้านหลักสูตร 2) ด้านสภาพแวดล้อม 3) ด้านสนับสนุนการเรียนรู้ 4) ด้านทรัพยากรในการดำเนินงาน 5) ด้านปรัชญาหรือนโยบายของโรงเรียน 6) ด้านการบริหารจัดการ 7) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และ 8) ด้านผลผลิต

สละ คณาฤทธิ์ (2545, หน้า 33) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการจัดการศึกษาประกอบด้วย 1) สภาพแวดล้อม (บรรยากาศภายในโรงเรียน) 2) บุคลากร ได้แก่ผู้บริหาร ครู นักเรียน และผู้ปกครองในโรงเรียน 3) ภารกิจ ทรัพยากรการศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษา 4) วัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการสอน และ 5) สื่อการเรียนการสอน

ปรัชญา เวสารัชช์ (2545, หน้า 13-15) กล่าวว่าองค์ประกอบสำคัญของการจัดการศึกษามี 8 องค์ประกอบ

1. สารเนื้อหาในการศึกษา ในกรณีที่มีการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบผู้จัดการศึกษามักจะทำหลักสูตรเป็นตัวกำหนดเนื้อหาสาระหลักสูตรเหล่านี้อาจเป็นหลักสูตรกลางที่ใช้สำหรับการศึกษาระดับระดับแต่ละระดับแต่ขณะเดียวกันก็ควรเปิดโอกาสให้สถานศึกษาแต่ละแห่งสามารถจัดเนื้อหาสาระที่เหมาะสมกับท้องถิ่นได้ด้วย เนื้อหาสาระในการศึกษานั้นควรทันสมัยทันต่อเหตุการณ์ เหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียน และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา ทั้งนี้ครูต้องทบทวนเนื้อหาสาระที่คนสอนเพื่อปรับแก้ไขให้ถูกต้อง ทันสมัย และให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียน หากเห็นว่าเนื้อหาผิดพลาดหรือล้าสมัย ควรแจ้งผู้บริหารให้ทราบ

2. ครู หรือผู้ให้การเรียนรู้ ผู้ถ่ายทอดเนื้อหาสาระได้แก่ ครูและอาจารย์ ซึ่งถือเป็นผู้ประกอบวิชาชีพชั้นสูง บุคคลเหล่านี้ต้องได้รับการศึกษาอบรมมาทั้งในด้านเนื้อหาและวิธีการถ่ายทอด เพื่อให้สามารถถ่ายทอดความรู้และสาระวิชาที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เงื่อนไขสำคัญประการหนึ่งสำหรับครูและอาจารย์คือต้องมีความตื่นตัวอยู่เสมอในการติดตาม เรียนรู้เนื้อหาสาระการวิชาชีพใหม่ ๆ และวิทยาการด้านการเรียนการสอนตลอดเวลา บางกรณีต้องมีการศึกษาค้นคว้าวิจัยเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ๆ ด้วย อนึ่ง ครูและอาจารย์ต้องพัฒนาความสามารถในการประยุกต์สารเนื้อหาและองค์ความรู้ใหม่ให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละกลุ่ม

3. สื่อและอุปกรณ์สำหรับการศึกษาสื่อและอุปกรณ์ต่างๆ เช่นอาคาร สถานที่ โฉนด เก้าอี้ กระดานเขียน หนังสือ แบบเรียน สมุด ดินสอ ตลอดจนถึงอุปกรณ์ที่ทันสมัยที่มีราคาแพงทั้งหลาย เช่น อุปกรณ์ในห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ เป็นต้น สื่ออุปกรณ์เหล่านี้เป็นส่วนประกอบที่จำเป็นสำหรับการจัดการศึกษา ครูและผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีหน้าที่รับผิดชอบ ดูแลให้สิ่งเหล่านี้มีอย่างเพียงพอ อยู่ในสภาพใช้งานได้ และใช้สื่อเหล่านี้เป็นส่วนช่วยให้เกิดการถ่ายทอดเนื้อหาความรู้ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ครูที่มีคุณภาพต้องสามารถผลิตและพัฒนาสื่ออุปกรณ์การศึกษาสำหรับการสอนของตนด้วย

4. รูปแบบวิธีการเรียนการสอน การศึกษายุคใหม่นั้นมีความแตกต่างไปจากการศึกษายุคก่อนซึ่งเน้นที่ตัวครู ระบบการศึกษายุคใหม่เน้นความสำคัญที่ตัวผู้เรียน ดังนั้นรูปแบบวิธีการเรียนการสอนใหม่จึงแตกต่างไปจากเดิม จึงเกิดคำว่า "ปฏิรูปการเรียนรู้" ซึ่งนำไปสู่กระบวนการเรียนการสอนที่หลากหลาย เช่น การระดมความคิด การจัดกิจกรรมการสอน การนำชมนอกสถานที่เรียน การใช้อุปกรณ์ เครื่องมือประกอบ รูปแบบวิธีการเรียนการสอน ใหม่ ๆ นี้ ผู้สอนพึงระมัดระวังเลือกใช้ให้เหมาะสมกับกลุ่ม การทำความเข้าใจธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียนของตน

5. ผู้บริหารและบุคลากรที่ทำหน้าที่สนับสนุนการศึกษา ในการจัดการศึกษายังมีผู้ที่รับผิดชอบที่อาจไม่ได้เป็นผู้ถ่ายทอดโดยตรงอีกหลากหลาย ได้แก่ ผู้บริหารซึ่งมีหน้าที่จัดการศึกษาที่ตนรับผิดชอบให้เป็นไปโดยการเรียบร้อย นำไปสู่เป้าหมายที่ต้องการและยัง

จำเป็นต้องมีบุคลากรทางการศึกษาอื่นร่วมด้วย เช่น เจ้าหน้าที่ธุรการ งานทะเบียน งานโภชนาการและสุขอนามัย รวมทั้งฝ่ายสนับสนุนอื่น ๆ

6. เงินทุนสนับสนุน การจัดการศึกษาเป็นเรื่องของการลงทุน ซึ่งผู้ลงทุนอาจเป็นรัฐบาลในฐานะผู้รับผิดชอบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ผู้ปกครอง ผู้เรียน ชุมชน เป็นต้น เงินลงทุนเหล่านี้เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้การจัดการศึกษาเกิดผลตามเป้าหมาย

7. สถานที่ศึกษาและบรรยากาศแวดล้อม การจัดการศึกษาในระบบที่ยังต้องอาศัยชั้นเรียนยังเป็นสิ่งจำเป็น ดังนั้นอาคารสถานที่ ห้องเรียนและบรรยากาศแวดล้อมที่ใช้ในการจัดการศึกษาจึงจำเป็นที่ขาดไม่ได้ ถึงแม้จะมีการจัดการศึกษาโดยใช้สื่อทางไกล ก็ตาม ก็ยังต้องมีสถานที่สำหรับการบริหารจัดการ การผลิตและการถ่ายทอดสื่อ หรือการทำงานของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ในกรณีที่ยังต้องสนใจจุดแลคือความเพียงพอ เหมาะสมปลอดภัย และการมีบรรยากาศแวดล้อมที่เอื้อการเรียนรู้ ส่วนครูก็ต้องรับผิดชอบในการจัดบรรยากาศแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ส่วนครูก็ต้องรับผิดชอบในการจัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เหมาะสม หากจำเป็นต้องใช้งบประมาณปรับปรุงก็ควรแจ้งผู้บริหารให้ช่วยดำเนินการ

8. ผู้เรียน หรือผู้ศึกษาถือเป็นองค์ประกอบที่จำเป็นที่สุดของการจัดการศึกษาเพราะผู้เรียนคือผู้รับการศึกษา และเป็นเป้าหมายหลักของการศึกษา การปรับเปลี่ยนความรู้และพฤติกรรมของผู้เรียนเป็นดัชนีชี้วัดผลสัมฤทธิ์ของการจัดการศึกษา การจัดการศึกษาจึงครอบคลุมขั้นตอนที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ การให้การศึกษาอบรม การประเมิน และการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ต่อเนื่อง ด้วยเหตุนี้เป้าหมายการจัดการศึกษาในภาพรวมจึงมิได้จำกัดวงแคบเฉพาะในสถานที่ แต่มุ่งที่ตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมีปรัชญาพื้นฐานสำคัญคือ ทุกคนต้องเป็นส่วนสำคัญของการจัดการศึกษาและการศึกษาต้องจัดสำหรับทุกคน

จากที่นักศึกษากล่าวมาสรุปได้ว่าองค์ประกอบของการจัดการศึกษา ประกอบด้วย 1) หลักสูตรสถานศึกษา 2) สภาพแวดล้อม (บรรยากาศภายในโรงเรียน) 3) บุคลากร ได้แก่ ผู้บริหาร ครู นักเรียน และผู้ปกครองในโรงเรียน 4) ภารกิจทรัพยากรการศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษา 5) วัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการสอน และ 6) สื่อการเรียนการสอน

5. การจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาไว้หลายประการ และได้เสนอประเด็นที่เน้นการเปลี่ยนแปลงไปสู่การจัดการศึกษาแนวใหม่ ที่มีลักษณะเป็นการปฏิรูปการศึกษา โดยกล่าวถึงความมุ่งหมายและหลักการ สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา ระบบการศึกษา แนวการจัดการศึกษา การบริหารและการจัดการศึกษา มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา ครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา รวมทั้งเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2549, หน้า 29-43)

5.1 ความมุ่งหมายของการจัดการศึกษา

มาตรา 6 ของกฎหมายระบุว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข”

ตามความข้างต้น เป้าหมายของการจัดการศึกษาจึงอยู่ที่คนไทยโดยทั่วไป ซึ่งต้องได้รับการพัฒนาให้เป็นคนดี มีประโยชน์ มีความครบถ้วนทุกด้าน คือ

1. ทางร่างกาย คือ มีสุขภาพดี สมบูรณ์ แข็งแรง หมายความว่า การจัดการศึกษาต้องครอบคลุมถึงกิจกรรมที่ส่งเสริมสุขภาพอนามัย เช่น ส่งเสริมการออกกำลังกาย ส่งเสริมกีฬา ส่งเสริมความรู้ด้านโภชนาการ รวมทั้งจัดสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาที่เอื้อต่อสุขภาพลักษณะ ปลอดภัยจากภาวะมลพิษ ปลอดภัยจากยาเสพติด และปลอดภัยจากภัยทั้งหลายที่อาจกระทบกระเทือนต่อสุขภาพอนามัยของผู้เรียน ไม่ว่าจะเป็นภัยจากมนุษย์หรือธรรมชาติ นอกเหนือจากหน้าที่ในการส่งเสริมสุขภาพอนามัยแล้ว ผู้รับผิดชอบในการจัดการศึกษาต้องคาดการณ์และเตรียมการป้องกันไว้ล่วงหน้า เพื่อผ่อนคลายหรือแก้ไขปัญหาได้ทันการณ์

2. ทางจิตใจ คือ มีจิตใจที่อดทนเข้มแข็ง สามารถเผชิญกับปัญหาหลากหลายที่เกิดขึ้นได้อย่างมีสติ มีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย สามารถอดกลั้นต่อแรงกดดันต่างๆ

3. ทางสติปัญญา คือ การใช้ความคิดและเหตุผล

4. ความรู้ คือการมุ่งให้ผู้เรียนได้รับความรู้ที่เหมาะสมกับสภาพความต้องการของสังคมปัจจุบัน ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับตน และความสัมพันธ์ของคนกับสังคม ความรู้และทักษะด้านภาษา คณิตศาสตร์ ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความรู้ ความเข้าใจ ประสบการณ์และการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย การประยุกต์ภูมิปัญญาไทย ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

5. คุณธรรมและจริยธรรม แสดงออกในรูปของพฤติกรรมที่พึงประสงค์ รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มีความละเอียดต่อการประพฤติตนในทางเสื่อมเสียหรือก่อให้เกิดผลเสียหายต่อผู้อื่นและสังคม

6. มีวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต รักวัฒนธรรมไทย มีเอกลักษณ์ไทย มีมารยาทไทย และการวางตนในสังคม รู้จักประมาณตน

7. อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ผู้ได้รับการศึกษาจะเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น ประนีประนอม มีความเมตตากรุณา มีสัมพันธที่ดีต่อผู้อื่น และดำเนินบทบาทของตนได้อย่างเหมาะสม

คุณลักษณะที่กล่าวข้างต้นอันเป็นเป้าหมายของการจัดการศึกษานี้ เริ่มต้นที่ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ซึ่งจะต้องเป็นผู้ปลูกฝังถ่ายทอดอบรม หมายความว่า ครู ผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษา ต้องเป็นตัวอย่างที่ดี คือรักษาหรือพัฒนาคุณลักษณะที่ดีไว้เป็นแบบอย่าง

5.2 หลักในการจัดการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดหลักการการศึกษาไว้ และใช้หลักการดังกล่าว เป็นตัวกำหนดสาระเนื้อหา ของกฎหมายว่าด้วยการศึกษา

หลักสำคัญในการจัดการศึกษา (มาตรา 8) กำหนดไว้ 3 ประการคือ การศึกษา ตลอดชีวิต การมีส่วนร่วม และการพัฒนาต่อเนื่อง ดังนี้

1. การศึกษาตลอดชีวิต ถือว่าการจัดการศึกษานั้นเป็นการศึกษาตลอดชีวิต สำหรับประชาชน หลักการคือ คนทุกคนต้องได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การศึกษานี้ต้องครอบคลุมทุกด้าน มิใช่เฉพาะการงานเท่านั้น เพราะไม่เพียงบุคคลต้องพัฒนา ตน และความสามารถในการประกอบอาชีพของตน คนแต่ละคนต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบใน การพัฒนาชุมชนและประเทศโดยส่วนร่วม ทั้งด้านเศรษฐกิจ ชีวิตความเป็นอยู่ ความสัมพันธ์ ระหว่างบุคคลและวัฒนธรรมด้วย ทั้งนี้เพราะสังคม เศรษฐกิจ สภาพแวดล้อม และพัฒนาการ ทางเทคโนโลยีเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงจำเป็นต้องศึกษาความเป็นไปรอบตัว เพื่อสามารถรองรับ การเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม

2. การมีส่วนร่วม สังคมต้องมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การมีส่วนร่วม นั้นแสดงออกได้หลายลักษณะ เช่น ร่วมเป็นกรรมการ ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมสนับสนุน กิจกรรมทางการศึกษา ร่วมสนับสนุนทรัพยากร ร่วมติดตามประเมิน ส่งเสริมให้กำลังใจและ ปกป้องผู้ปฏิบัติงานที่มุ่งประโยชน์ต่อส่วนรวม หลักการนี้ถือว่าอนาคตของประเทศและ ความเจริญรุ่งเรืองของสังคมไทย เป็นความรับผิดชอบของคนไทยทุกคนมิใช่ถูกจำกัดโดยตรงใน การจัดการศึกษา ดังนั้นจึงเป็นสิทธิหน้าที่ของคนไทยทุกคนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะ ต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้ามีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ เพื่อแก้ปัญหา อุปสรรคของการจัด การศึกษา ช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการพัฒนา และช่วยดูแลการจัดการศึกษาเป็นไปอย่าง ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม

3. การพัฒนาต่อเนื่อง การศึกษาเป็นเรื่องที่ต้องปรับเปลี่ยนตลอดเวลา ให้ ทันกับความรู้ที่ก้าวหน้าไปไม่หยุดยั้ง ดังนั้น การจัดการศึกษาต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนา สาระและกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การพัฒนานี้มีทั้งการคิดค้นสาระและกระบวนการ เรียนรู้ใหม่ๆ การประยุกต์ปรับปรุงเนื้อหาสาระที่มีอยู่ และการติดตาม เรียนรู้เนื้อหาสาระที่มีผู้ ประดิษฐ์คิดค้นมาแล้ว ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายไม่ว่าครู ผู้บริหาร บุคลากรทางการศึกษา ต้องถือ เป็นภาระหน้าที่สำคัญในการปรับปรุงคนให้ทันโลกทันสมัย แต่ขณะเดียวกันก็ต้องทำความเข้าใจสภาพแวดล้อม เพื่อประยุกต์ความรู้ได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้ การรับความรู้มาถ่ายทอดโดย ปราศจากดุลยพินิจ อาจก่อความเสียหายโดยไม่คาดคิด จึงเป็นหน้าที่ของทุกฝ่ายที่จะช่วยกัน ดูแลให้ความรู้ใหม่ๆ เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนและสังคมอย่างแท้จริง

นอกจากนี้กฎหมายยังระบุหลักในการจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัด การศึกษาไว้ด้วย (มาตรา 9) ได้แก่

1. เอกภาพด้านนโยบาย และมีความหลากหลายในการปฏิบัติ หมายความว่า การจัดการศึกษาจะเน้นนโยบาย หลักการและ เป้าประสงค์ร่วมกัน แต่เปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานได้ใช้ดุลยพินิจเลือกเส้นทางและวิธีการปฏิบัติให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในการทำงานของตน

2. หลักการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับการบริหารที่ให้สถานศึกษาบริหารจัดการได้เอง (School-based management) ตามหลักการนี้ จำเป็นต้องแยกภาระงานด้านนโยบาย เกณฑ์และมาตรฐานออกจากงานด้านปฏิบัติหรืองานบริการ ทั้งนี้ หน่วยงานส่วนกลางทำหน้าที่กำหนดนโยบาย เกณฑ์และมาตรฐาน ส่วนเขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีหน้าที่ดำเนินการให้เกิดผลในทางปฏิบัติ จึงจำเป็นต้องกระจายอำนาจให้หน่วยงานปฏิบัติ ดูแลและรับผิดชอบการตัดสินใจด้วยตนเอง โดยหน่วยงานส่วนกลางทำหน้าที่ติดตาม ประเมิน ตรวจสอบ ส่งเสริมสนับสนุนให้หน่วยงานปฏิบัติที่ได้รับมอบอำนาจสามารถทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. การกำหนดมาตรฐานการศึกษา และจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับและประเภทการศึกษา ตามหลักการนี้ ในเมื่อหน่วยงานปฏิบัติได้รับมอบอำนาจให้ดำเนินการได้อย่างคล่องตัวพอควรแล้ว ก็จำเป็นต้องกำหนดมาตรฐานการศึกษาให้หน่วยงานปฏิบัติรับผิดชอบ เพราะการมอบอำนาจโดยไม่มีกติกาก็เท่ากับมอบให้ทำงานโดยไม่มีเป้าหมาย ซึ่งไม่สามารถประเมินได้ ในเมื่อรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ทรัพยากรสนับสนุนแก่สถานศึกษา และหน่วยงานการศึกษา ซึ่งอาจเปรียบเทียบเสมือนการซื้อสินค้าหรือบริการ ก็ต้องมีสิทธิกำหนดคุณค่าหรือลักษณะของสิ่งที่ต้องการซื้อ โดยยึดเป้าหมายผลการจัดการศึกษาเป็นหลัก ได้แก่ มาตรฐานการศึกษา รวมทั้งหน่วยปฏิบัติก็ต้องวางระบบประกันคุณภาพเพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้ซื้อสินค้าและบริการของตน จากนั้นจำเป็นต้องมีการประเมินผลการจัดการศึกษา โดยพิจารณาจากมาตรฐานและระบบประกันคุณภาพ อันจะเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย อย่างน้อยผลการประเมินจะส่งเสริมให้ผู้จัดการศึกษาแต่ละระดับได้ตระหนักว่า ผลการดำเนินการของตนเป็นอย่างไร เมื่อเทียบกับมาตรฐานการศึกษาและเกณฑ์ชี้วัดของระบบประกันคุณภาพ และต้องหาทางปรับปรุงผลการจัดการศึกษาให้ได้ตามมาตรฐาน และรักษาระดับการประกันคุณภาพของตนให้คงได้ รวมทั้งยกระดับการจัดการศึกษาให้สูงขึ้นด้วย

4. การส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู ณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยกำหนดมาตรการต่างๆ เช่น การกำหนดให้มีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ การกำหนดมาตรฐานวิชาชีพ การส่งเสริมให้มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตามหลักสูตรการอบรมมาตรฐานต่างๆ ทั้งนี้ โดยมีเจตนาเพื่อรักษาคุณภาพของผู้รับผิดชอบในการจัดการศึกษาให้อยู่ในระดับที่พึงประสงค์ และกระตุ้นส่งเสริมให้พัฒนาปรับปรุงตลอดเวลา อันจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ได้รับการศึกษาโดยตรง

5. การระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้เพื่อการจัดการศึกษา ทรัพยากรต่างๆ ที่จำเป็นสำหรับการจัดการศึกษา ได้แก่ ทรัพยากรการเงิน วัสดุอุปกรณ์ ทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ ความชำนาญในการเรียนการสอน ภูมิปัญญาท้องถิ่น สื่อสารและเทคโนโลยีต่างๆ ล้วนเป็นทรัพยากรที่จำเป็น แต่รัฐไม่สามารถจัดหาสนับสนุนได้อย่างเพียงพอ จึงถือเป็นภาระหน้าที่ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกคนในการจัดการศึกษาจะเข้ามาช่วยเหลือสนับสนุน เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาของหน่วยงานการศึกษาแต่ละท้องถิ่น

6. การมีส่วนร่วม การให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นในการจัดการศึกษา โดยบุคคล กลุ่มบุคคล หรือองค์กรต่างๆ จะได้รับการส่งเสริมให้เข้าร่วมเสนอแนะ กำกับติดตาม และสนับสนุนการจัดการศึกษาเพื่อประโยชน์ของสังคมโดยรวม

5.3 สิทธิและหน้าที่ของรัฐในการจัดการศึกษา

5.3.1 การประกันสิทธิการศึกษาขั้นพื้นฐาน การศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการยกระดับคุณภาพประชากร ถือเป็นการลงทุนสำคัญ อย่างน้อยรัฐต้องมีหน้าที่จัดการศึกษาให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกัน โดยการรองรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีอย่างทั่วถึง และมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย เหตุผลสำคัญก็คือ มนุษย์ทุกคนมิได้มีความเสมอภาคเท่าเทียมกันในสังคม ยังมีความแตกต่างหลายประการ (เช่นฐานะทางเศรษฐกิจ ข้อจำกัดทางสุขภาพร่างกาย) ที่ทำให้ไม่สามารถได้รับการศึกษาอย่างมีคุณภาพได้ทั่วถึง กฎหมายจึงกำหนดให้รัฐต้องประกันความเสมอภาคเท่าเทียมกันของบุคคลในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานสิบสองปี การประกาศสิทธิเช่นนี้จึงเป็นการรับรองความเสมอภาคพื้นฐานของบุคคลในการเตรียมตัว เพื่อการใช้สิทธิสำหรับอนาคต และหากประเทศไทยมีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น รัฐบาลก็อาจประกันโอกาสในการศึกษา โดยไม่เป็นภาระของผู้ปกครองได้สูงขึ้นต่อไป

5.3.2 การจัดแหล่งเรียนรู้ นอกจากการประกันสิทธิรับการศึกษาขั้นพื้นฐานแล้ว รัฐยังมีหน้าที่ต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การศึกษาและนันทนาการ แหล่งข้อมูล และแหล่งการเรียนรู้อื่นๆ (มาตรา 25) ทั้งนี้ เป็นไปตามหลักการที่ว่า การศึกษาต้องครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายทุกกลุ่มในฐานะที่เป็นประชาชนชาวไทย และการศึกษาต้องเป็นเรื่องที่ประชาชนคนไทยสามารถแสวงหาได้โดยสะดวก การจัดแหล่งเรียนรู้เช่นนี้ ถือเป็นภาระจำเป็นที่ประเทศอารยะทั้งหลายต้องส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดผล

5.3.3 การจัดการศึกษาโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รัฐต้องกระจายอำนาจการจัดการศึกษาให้ประชาชนดูแล ภายใต้การกำกับของรัฐ นั่นคือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิจัดการศึกษาในระดับใดระดับหนึ่งหรือทุกระดับตามความพร้อม ความเหมาะสม และความต้องการภายในท้องถิ่นที่เป็นอยู่ปัจจุบัน องค์กร

ปกครองส่วนท้องถิ่นได้มีการจัดการศึกษาอยู่แล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ต่อไปองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะขยายบริการอื่นๆ มากยิ่งขึ้น เช่น การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ทั้งนี้ต้องเป็นไปตามความเหมาะสมและตามความต้องการของท้องถิ่นด้วย

5.4 สิทธิและหน้าที่ของประชาชนในการจัดการศึกษา

กฎหมายกำหนดทั้งสิทธิและหน้าที่ของประชาชนในการจัดการศึกษาไว้กว้างขวางกว่าที่เคยเป็นมาในอดีตมาก ดังนี้

5.4.1 สิทธิที่ได้รับจากการจัดการศึกษาของรัฐ บุคคลต้องมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปี รัฐต้องจัดการศึกษาให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย สิทธิส่วนนี้ได้รับการประกันไว้ไม่เพียงในกฎหมายการศึกษาเท่านั้น แต่ถูกกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญด้วย

สำหรับบุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้ หรือร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพ รวมทั้งบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้ หรือไม่มีผู้ดูแล หรือด้อยโอกาส รัฐต้องจัดให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ เช่น อาจจัดสถานศึกษาพิเศษ จัดระบบการศึกษาพิเศษ ให้ทุนหรืองบประมาณพิเศษเพื่อดูแล เป็นต้น นอกจากนี้ บุคคลซึ่งมีความสามารถพิเศษ รัฐต้องจัดรูปแบบการศึกษาที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงความสามารถของบุคคลนั้นด้วย (มาตรา 10)

5.4.2 หน้าที่ในการจัดการศึกษา กฎหมายกำหนดหน้าที่ในการจัดการศึกษาของบุคคลกลุ่มต่างๆ ดังนี้ บิดา มารดา หรือผู้ปกครอง มีหน้าที่จัดให้บุคคลในความดูแลได้รับการศึกษาภาคบังคับ ตลอดจนต้องจัดให้ได้รับการศึกษานอกเหนือจากการศึกษาภาคบังคับ ตลอดจนต้องจัดให้ได้รับการศึกษานอกเหนือจากการศึกษาภาคบังคับตามความพร้อมของครอบครัว (มาตรา 11)

5.4.3 สิทธิในการจัดการศึกษา บุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งต้องเป็นไปตามกฎกระทรวง (มาตรา 12)

5.4.4 สิทธิประโยชน์จากการจัดการศึกษา เมื่อจัดการศึกษาแล้วประชาชนก็ย่อมมีสิทธิประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งจากรัฐ ดังนี้ (มาตรา 13 และมาตรา 14)

1) การสนับสนุนจากรัฐ เพื่อให้ประชาชนสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ ได้มาตรฐาน รัฐต้องเข้ามามีส่วนช่วยเหลือสนับสนุนด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อให้ประชาชนหรือผู้จัดการศึกษาภาคประชาชนมีความรู้ ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดูและการให้การศึกษาแก่บุตร หรือบุคคลซึ่งอยู่ในความดูแลรับผิดชอบ เช่น อาจช่วยเหลือทางวิชาการ การแนะนำให้คำปรึกษา การเทียบโอนความรู้หรือประสบการณ์ การสนับสนุนให้ใช้เวลาบางส่วนเข้าเรียนร่วมกับนักเรียนในชั้นเรียนปกติของรัฐ เป็นต้น

2) เงินอุดหนุนจากรัฐบาล รัฐต้องจัดสรรเงินอุดหนุนสำหรับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้แก่ครอบครัวหรือกลุ่มประชาชน การจัดสรรนั้นเป็นเรื่องที่รัฐจะกำหนด โดยให้ออกเป็นกฎหมาย

3) การลดหย่อนภาษีหรือยกเว้นภาษีสำหรับค่าใช้จ่ายการศึกษา

5.5 รูปแบบของการจัดการศึกษา

รูปแบบการศึกษาที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 กำหนดนั้น แบ่งออกเป็น 3 รูปแบบใหญ่ๆ ได้แก่ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

5.5.1 การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน การศึกษาในระบบเช่นนี้ หมายถึงการศึกษาที่จัดระบบไว้แน่นอน เป็นเกณฑ์มาตรฐานเดียวกัน ส่วนใหญ่จัดในโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย หรือ สถาบันการศึกษาที่มีชื่อเรียกอย่างอื่น ซึ่งรู้จักคุ้นเคยกันคืออยู่แล้ว การศึกษาในระบบอาจจัดในชั้นเรียนหรือเป็นการศึกษาทางไกลก็ได้

5.5.2 การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่มตัวอย่างของการศึกษานอกระบบ ได้แก่ การศึกษานอกโรงเรียน การฝึกอบรมหลักสูตรต่างๆ เป็นต้น

5.5.3 การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อมและโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อหรือแหล่งความรู้อื่นๆ การศึกษาแบบนี้มีความยืดหยุ่นสูง เปิดโอกาสให้ผู้สนใจเรียนรู้ สามารถเลือกเนื้อหาที่สนใจเป็นประโยชน์กับตนได้ และสามารถใช้เวลาที่ปลอดจากภารกิจการทำงานอื่นศึกษาเล่าเรียนได้

5.6 ระดับการศึกษา

การจัดการศึกษาอาจแบ่งได้หลายระดับแล้วแต่วัตถุประสงค์ของผู้จัด เช่น แบ่งออกเป็นการศึกษาระดับปฐมวัย ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา เป็นต้น พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่ การศึกษาขั้นพื้นฐาน และการศึกษาระดับอุดมศึกษา สำหรับการศึกษาระดับอุดมศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับต่ำกว่าปริญญาตรี และระดับปริญญาตรี (ปรัชญา เวสารัชช์, 2545, หน้า 29 -42)

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ถือได้ว่าเป็นกฎหมายแม่บททางการปฏิรูปการศึกษาที่มุ่งเน้นพัฒนาให้คนไทยเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา มีคุณธรรมนำความรู้ ซึ่ง

สิ่งเหล่านี้จะเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์ และเป็นพื้นฐานในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

6. การจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ

6.1 แนวการจัดการศึกษา

การจัดการศึกษาเป็นกระบวนการอย่างเป็นระบบ โดยมีเป้าหมายชัดเจน คือ การพัฒนาคุณภาพมนุษย์ทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา คุณธรรม ค่านิยม ความคิด ความประพฤติปฏิบัติ ฯลฯ โดยคาดหวังว่าคนที่มีคุณภาพนี้จะทำให้สังคมมีความมั่นคงสงบสุขเจริญก้าวหน้าทันโลก แข่งขันกับสังคมอื่นในเวทีระหว่างประเทศได้ คนในสังคม มีความสุข มีความสามารถประกอบอาชีพการงานอย่างมีประสิทธิภาพ และอยู่ ร่วมกันได้อย่าง มีสมานฉันท์ การจัดการศึกษามีหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการจัดการศึกษาใน สถานศึกษา นอกสถานศึกษา ตามอัธยาศัย ย่อมขึ้นกับความเหมาะสมสำหรับกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่มที่ แยกต่างกันไป

เนื่องจากการจัดการศึกษาเป็นกระบวนการที่เป็นระบบ ดังนั้น การจัดการ ศึกษาจึงจำเป็นต้องดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง มีบุคคลและหน่วยงานที่รับผิดชอบเข้าร่วม ดำเนินการมี รูปแบบขั้นตอน กติกาและวิธีการดำเนินการมีทรัพยากรต่าง ๆ สนับสนุน และต้อง มีกระบวนการประเมินผลการจัดการศึกษาที่เที่ยงตรงและเชื่อถือได้ด้วย

ทั้งนี้ ผลผลิตของการจัดการศึกษา ได้แก่ ผู้ที่ได้รับการศึกษา ส่วนผลลัพธ์ หรือผลสะท้อนสุดท้ายคือ การมีพลเมืองที่มีคุณภาพ และสังคมมีสภาพที่พึงประสงค์

6.2 วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา

6.2.1 ให้บริการทางการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการในการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ โดยถ่ายทอดหรือปลูกฝังเนื้อหาความรู้ความเข้าใจที่เหมาะสม เพื่อให้ผู้ ได้รับการศึกษาวางตัวได้เหมาะสมในสังคม และมีความสามารถประกอบอาชีพตามความถนัด ความสนใจหรือโอกาสของแต่ละคนได้ สถานศึกษาส่วนใหญ่ที่เรียกว่า โรงเรียน มหาวิทยาลัย ศูนย์การเรียน สถานศึกษาปฐมวัย ทำหน้าที่เป็นผู้ให้บริการทางการศึกษา

6.2.2 เตรียมเด็กก่อนวัยเรียนให้มีความพร้อมในการเรียนรู้และจัดให้ เด็กในวัยเรียนได้รับการศึกษา เพื่อการเรียนรู้ และการพัฒนาการเรียนรู้ และการพัฒนาตนเอง อย่างต่อเนื่องโดยส่งเสริมเกื้อหนุนให้เด็กก่อนวัยเรียนขั้นพื้นฐานได้มีพัฒนาการทั้งทางร่างกาย เซาว์นปัญญา ความสนใจ ที่เหมาะสม มีความพร้อมในการศึกษาระดับสูงขึ้นไป การจัดการ ส่วนนี้ โดยทั่วไปเป็นความร่วมมือระหว่างพ่อแม่ผู้ปกครองสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ศูนย์พัฒนา เด็กเล็กเป็นต้น ส่วนเด็กวัยเรียนทุกระดับจะได้รับการศึกษา เพื่อเป็นประโยชน์สำหรับการเตรียมตัวระดับพื้นฐาน และเพื่อมีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพการงานต่อไป

6.2.3 ให้โอกาสทางการศึกษา โดยเข้าถึงผู้รับบริการที่ไม่สามารถเข้ารับ การศึกษาตามปกติ ที่มีอยู่หลากหลาย การจัดการศึกษาลักษณะนี้มุ่งไปที่ผู้ด้อยโอกาสต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่มิฐานะยากจน ผู้ที่พลาดโอกาสได้รับการศึกษาในบางช่วงของชีวิต ผู้ที่มีปัญหาทาง

ร่างกาย จิตใจ หรือสติปัญญา การจัดการศึกษาเช่นนี้มักดำเนินการโดยสถานศึกษาเฉพาะด้าน เช่น โรงเรียนสอนคนตาบอด โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ หรือโดยวิธีการอื่น นอกกรอบและตามอรรถาัย เช่น ศูนย์การเรียนรู้การศึกษาในระบบทางไกล เป็นต้น

6.2.4 ตอบสนองความต้องการทางการศึกษาระดับสูง ในเชิงคุณภาพ

วัตถุประสงค์นี้ มุ่งส่งเสริมให้ประชาชนมีโอกาสได้พัฒนาความรู้ ความสามารถเฉพาะด้านเพื่อประโยชน์ในการประกอบอาชีพ ซึ่งอาจดำเนินการโดยสถาบันอุดมศึกษาที่เน้นการวิเคราะห์ วิจัยระดับสูงมุ่งคิดค้นเนื้อหาสาระที่แปลกใหม่จากเดิม นอกจากนี้ยังรวมถึงการฝึกอบรมเฉพาะทาง เช่น ด้านการเกษตร การอุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์สุขภาพ เป็นต้น มักดำเนินการในรูปแบบการประชุมสัมมนา การฝึกอบรม การดูงาน การฝึกปฏิบัติเฉพาะ เป็นต้น

6.2.5 พัฒนาศักยภาพของแต่ละบุคคลให้เต็มตามความสามารถ และ

ตอบสนองวิสัยทัศน์ในการพัฒนาประเทศ วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาข้อนี้เน้นการพัฒนา มนุษย์ในลักษณะบูรณาการ คือให้มีความสมบูรณ์ครบถ้วนทุกด้าน ทั้งทางร่างกาย สติ ปัญญา คุณธรรม ความคิด ความสำนึก ความรับผิดชอบ ฯลฯ ซึ่งตามปกติความเป็นหน้าที่ของ สถานศึกษา แต่หากสถานศึกษาไม่สามารถดูแลให้ครบถ้วนได้ ก็ต้องจัดส่วนเสริมเติมใน ลักษณะการฝึกอบรมเฉพาะทาง แทรกในกิจกรรมการเรียนการสอนปกติหรือการใช้สื่อต่างๆ ช่วยส่งเสริม วัตถุประสงค์ส่วนนี้ยังรวมไปถึงการพัฒนาทักษะ และคุณภาพของผู้ที่ทำงานแล้ว หรือ ผู้ที่ผ่านการศึกษามาก่อนการปกติให้สามารถติดตามความรู้ใหม่ และวิทยาการที่มีการเปลี่ยนแปลงได้อย่างต่อเนื่อง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 6-8)

จากนโยบายการจัดการศึกษาดังกล่าวข้างต้นนี้เป็นตัววัดความสามารถในการจัดการ ของผู้บริหาร จึงเป็นเรื่องจำเป็นที่ผู้บริหารต้องกำหนดเกณฑ์จากวัตถุประสงค์ที่ระบุ และ ผู้บริหารก็จะต้องได้รับการประเมินจากเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่กำหนดด้วย

7. การจัดการศึกษาของโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

นครสวรรค์

การจัดการศึกษาของโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ศึกษานครสวรรค์ อาศัยหลักการ ในการจัดระบบ และกระบวนการจัดการศึกษาตาม มาตรา 9 ของพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 คือ (สำนักงานเขตพื้นที่ศึกษานครสวรรค์ เขต 3, 2546, หน้า 6-8)

7.1 มีเอกภาพด้านนโยบายและมีความหลากหลายในทางปฏิบัติ นั่นคือ มีการ ติดตามตรวจสอบการปฏิบัติงานตามนโยบายที่มีประสิทธิภาพ แต่ผู้ปฏิบัติมีอิสระที่จะเลือก ปฏิบัติตามแนวทางที่เหมาะสมของตนเอง ดังนั้น แต่ละเขตพื้นที่การศึกษาจึงใช้กรอบนโยบาย ของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นแนวทางในการบริหารจัดการ และในขณะเดียวกัน จะมีการกำหนดนโยบายตามความต้องการและความจำเป็นของตนเองเพื่อบริหารและจัดการ การศึกษาในระดับเขตพื้นที่ด้วย

7.2 มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นั่นคือ มีการกำหนดขอบเขตอำนาจการตัดสินใจขององค์กรหลักทั้งสามองค์กรดังกล่าวอย่างชัดเจนไม่ก้าวท้าวซ้ำซ้อนกัน ดังนั้น การกระจายอำนาจจึงควรถึงมือ ผู้ปฏิบัติให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ภารกิจหลักของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จึงอยู่ที่การกำกับดูแล สนับสนุนและส่งเสริมให้สถานศึกษาได้บริการจัดการศึกษาให้เป็นไปตามนโยบายที่กำหนด โดยสถานศึกษามีอิสระในการกำหนดความต้องการดำเนินการ และตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารงาน วิชาการ งานงบประมาณ งานบริหารบุคคลและงานบริหารทั่วไป

7.3 มีการกำหนดมาตรฐานคุณภาพการศึกษาและจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับและทุกประเภทการศึกษา นั่นคือ ทั้งเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษามีมาตรฐานและดัชนีชี้วัดคุณภาพการศึกษาและการบริหารจัดการที่ชัดเจนสามารถประเมินและตรวจสอบได้ ดังนั้น ทั้งเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาจึงมีการดำเนินงานโดยอาศัยแนวทางและวิธีการต่อไปนี้

7.3.1 มีเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพองค์กรการ มีมาตรฐานการปฏิบัติงานขององค์กร และมีดัชนีชี้วัดคุณภาพองค์กรที่สามารถประเมินได้

7.3.2 มีการบริหาร และจัดการตามเกณฑ์มาตรฐาน และดัชนีชี้วัดมาตรฐานที่กำหนด

7.3.3 มีการประเมินคุณภาพองค์กร โดยคณะกรรมการทั้งภายในและจากภายนอกองค์กร

7.3.4 มีการรายงานผลการประเมิน ต่อหน่วยงานผู้รับผิดชอบ และเปิดเผยผลการประเมิน

7.3.5 มีการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องหรือพัฒนาคุณภาพตามเงื่อนไขมาตรการ และคาบเวลาที่กำหนด

7.4 มีหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู ณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา และการพัฒนาครู ณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง นั่นคือ ทั้งเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาต้องมีแผนและโครงการพัฒนาบุคลากรที่ต่อเนื่องชัดเจน

7.5 มีการระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา นั่นคือ ทั้งเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาจำเป็นต้องมีแนวคิดและวิธีการในการระดมทรัพยากร มาใช้ในการจัดการศึกษา การสร้างและการใช้ประโยชน์จากเครือข่ายความร่วมมือเพื่อการบริหารและการจัดการศึกษา จากหน่วยงาน องค์กร บุคคล ทั้งภาครัฐและเอกชน ทั้งระดับหน่วยงาน สถานศึกษา และเขตพื้นที่การศึกษาจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง

7.6 มีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น นั่นคือ ทั้งเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาจึงดำเนินการโดยอาศัยคณะกรรมการ ที่มาจากผู้มีส่วนร่วมฝ่ายต่างๆ ให้เข้ามามีบทบาทในฐานะผู้ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจและร่วม

รับผิดชอบ ไม่ใช่เป็นเพียงคณะกรรมการที่มีหน้าที่ให้ข้อเสนอแนะหรือให้คำปรึกษาเพียงอย่างเดียว

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 3 (2548, หน้า 6) ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาของโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ มีลักษณะการดำเนินงานการจัดการศึกษาที่คล้ายกัน โดยเฉพาะในเรื่องการพัฒนาศักยภาพของนักเรียนในด้านทักษะวิชาการ การพัฒนาในด้านคุณธรรมจริยธรรม การสร้างเสริมความสัมพันธ์กับชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ตลอดจนการพัฒนาสภาพแวดล้อมของโรงเรียนให้น่าอยู่และเอื้อต่อการเรียนรู้เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 การวางแผนเพื่อการจัดการศึกษาจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะช่วยในการแก้ไขปัญหาของประเทศชาติในระยะยาว เพื่อเป็นการวางรากฐานความมั่นคงของท้องถิ่น และประเทศชาติ อย่างเป็นระบบ ทั้งนี้เนื่องจากสภาพปัญหาของสังคมไทยทางด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านศิลปวัฒนธรรม ล้วนแต่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดระบบการศึกษาทั้งสิ้น การจัดการศึกษาในระบบการศึกษาภาคบังคับ หรือการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะเฉพาะด้าน สิ่งสำคัญที่สุดในการจัดระบบการศึกษาต้องคำนึงถึงระบบการพัฒนาที่ยั่งยืน สอดคล้องกับสภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก สอดคล้องกับสังคมและวัฒนธรรมของประเทศเป็นสำคัญ จึงควรเป็นระบบที่สามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับสังคมไทยได้ทุกท้องถิ่นของประเทศ

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่าการจัดการศึกษาของโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ มีรูปแบบการจัดการศึกษาที่หลากหลาย เน้นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคมการเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุน ให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยมีจุดมุ่งหมายหลักคือ มุ่งพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ มีคุณภาพ เป็นคนดี คนเก่ง มีระเบียบวินัย มีความซื่อสัตย์ รับผิดชอบต่อตนเองและสังคมส่วนรวม

แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการศึกษา

1. ความหมายของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

กัลยา พลธิรักษ์ (2539, หน้า13) ได้กล่าวถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียว่าหมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลซึ่งร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมบริหารในการทำงานสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งเพื่อประโยชน์ร่วมกันของชุมชน

บุญถิ่น ภาคชัยการ (2544, หน้า 7) กล่าวว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หมายถึง ผู้ที่เข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ดำเนินการกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง อันได้แก่ การเสนอแนะความคิดเห็น ให้การสนับสนุน และร่วมรับผิดชอบในการดำเนินการต่างๆ ของหน่วยงานหรือ

องค์กร โดยมีผลประโยชน์ร่วมกัน ในการดำเนินการทุกคนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ เริ่มตั้งแต่การกำหนดนโยบายและตัดสินใจ การมีส่วนร่วมด้านการวางแผนและสนับสนุน การจัดการศึกษา การมีส่วนร่วมด้านการควบคุม ตรวจสอบ แก้ไขปัญหา ตลอดจน การมีส่วนร่วมด้านการรับผิดชอบการพัฒนาคุณภาพขององค์กรหรือหน่วยงาน

ซูวิทย์ พิทักษ์พรพลก (2544, หน้า 9) กล่าวว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หมายถึง ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของการดำเนินกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ในองค์กรหรือในส่วนของชุมชน โดยบุคคลดังกล่าวจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ ในการดำเนินกิจกรรมขององค์กร หรือชุมชนนั้นๆ เพื่อรักษาผลประโยชน์ร่วมกัน

เอ็ดลีย์ (Edley, 1992, p. 258) กล่าวว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หมายถึง ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับหรือมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เกี่ยวกับการบริหารงานของโรงเรียน ซึ่งได้แก่ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชนในท้องถิ่น

เซ็ง (Cheng, 1996, p. 175) ได้ให้ความหมายของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียว่า หมายถึง การดำเนินงานหรือการบริหารจัดการโดยกลุ่มบุคคลซึ่งมีส่วนได้ส่วนเสียกับกิจกรรมนั้นๆ การบริหารโดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องซึ่งประกอบไปด้วยผู้บริหารโรงเรียน ตัวแทนคณะครู ผู้ปกครอง ชุมชน ฯลฯ ซึ่งมารวมตัวเป็นคณะกรรมการโรงเรียน ได้มีโอกาสร่วมจัดการศึกษาให้เป็นไปตามความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ส่งผลให้โรงเรียนมีประสิทธิผลสูงขึ้น

สรุปได้ว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หมายถึง ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง หรือมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ หรือร่วมดำเนินงาน ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ทั้งในด้านกระบวนการในการวางแผน การควบคุม การประสานงาน การจัดบุคลากร ในการดำเนินงานร่วมกัน และผลการดำเนินงานก่อให้เกิดประโยชน์คือส่วนรวม ซึ่งในระบบโรงเรียนประกอบไปด้วย ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครองนักเรียน และชุมชนในท้องถิ่น

2. แนวคิดเกี่ยวกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการศึกษา

นิวัฒน์ วงษ์ชะอุ่ม (2540, หน้า 14) กล่าวว่าครู ผู้ปกครองและชุมชนในท้องถิ่น เป็นกลุ่มบุคคลสำคัญที่มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมกันในการดำเนินงานดูแลจัดการศึกษาของโรงเรียน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ร่วมกันระหว่าง บ้าน โรงเรียน และชุมชน โดยมีโรงเรียนเป็น ศูนย์ประชาคม ศูนย์การศึกษาและวัฒนธรรม และเป็นตัวนำในการนำความเจริญมาสู่ชุมชน เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ และความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับสถาบันอื่นในชุมชน เป็นแนวทางในการประเมินผลการดำเนินงานของโรงเรียนจากชุมชนและเป็นการสร้างความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2540, หน้า 183) กล่าวว่า โรงเรียนเป็นสถาบันหนึ่งของสังคมที่มีส่วนรับผิดชอบในการจัดการศึกษา และมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนเพราะโดยหลักการของการพัฒนาชุมชนนั้น ต้องส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้ร่วมงาน เพราะงานพัฒนาชุมชนต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่ายซึ่งได้แก่

ผู้ปกครองนักเรียน ชุมชนในท้องถิ่น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา และหน่วยงานอื่น ๆ ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดการศึกษา การเกี่ยวข้องสัมพันธ์ภาพอันดีระหว่างผู้ร่วมงาน จะช่วยให้เกิดการร่วมแรงร่วมใจในการทำงานทั้งยังเป็นการเสริมสร้างบรรยากาศในการทำงานร่วมกันให้มีชีวิตชีวาได้ทั้งงานและน้ำใจ

อุทัย บุญประเสริฐ (2545, หน้า 22) ได้กล่าวถึงพันธกิจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับโรงเรียนที่ประกาศโดยคณะกรรมการสถานศึกษา ดังนี้

1. ผู้บริหาร ต้องเปิดใจกว้าง สร้างทางออก ผูกใจครู ใจนักเรียน เพียรดึงชุมชน
2. ครู ต้องมีวิสัยทัศน์กว้างไกล อัดวิสัยทัศน์ยามิตรประกอบกิจด้วยวิธีหลากหลาย มุ่งหมายผู้เรียนเป็นสำคัญ

3. นักเรียนของโรงเรียน ต้องเป็นผู้ที่ เก่ง ดี และมีสุข
4. ชุมชน และผู้ปกครอง ต้องร่วมแรงร่วมใจ ให้ข้อคิด นิเมตปัจจัย สานสายใยผูกพัน

สุรพล พุฒคำ (2544, หน้า 36 – 38) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดการศึกษา เลือกที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษากับสถาบันการศึกษา ซึ่งต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้คือ

1. เกณฑ์ที่นักเรียนและผู้ปกครองใช้ประเมินสถาบันอุดมศึกษา เพื่อเลือกสถาบันที่ดีที่สุด มีเกณฑ์ได้แก่ มูลค่าเพิ่มที่นิสิตนักศึกษาได้รับ สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ คณาจารย์ เกียรติภูมิ ทำเลที่ตั้งสถาบัน ความหลากหลายของหลักสูตร และค่าเล่าเรียน
2. เกณฑ์ที่ผู้ใช้บัณฑิตประเมินสถาบันเพื่อเลือกบัณฑิตที่ดีที่สุด ได้แก่ ตัวบัณฑิตและหลักสูตรที่บัณฑิตเรียนมา
3. เกณฑ์ที่ผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาใช้ประเมิน สำหรับปรับปรุงสถาบันของตน มี 5 เกณฑ์ ได้แก่ คุณภาพของอาจารย์ คุณภาพของหลักสูตร คุณภาพของนักศึกษาใหม่ สิ่งอำนวยความสะดวก และคุณภาพการบริหาร

อุทัย บุญประเสริฐ (2545, หน้า 25 - 29) ได้กล่าวไว้ว่า การกระจายอำนาจการบริหารจากส่วนกลางไปยังสถานศึกษาดำเนินการปฏิรูประบบการบริหารการศึกษานั้นมุ่งกระจายอำนาจการตัดสินใจไปให้ผู้ที่อยู่ใกล้ชิดเด็ก ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ครู ผู้ปกครอง และชุมชนให้มากที่สุดให้ได้มีส่วนร่วมตัดสินใจในการจัดการศึกษาในฐานะของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholders) ของโรงเรียนโดยตรงเป็นแนวคิดที่มุ่งให้โรงเรียนมีอิสระและมีความคล่องตัวในการบริหารงานด้านวิชาการ ด้านการเงิน ด้านการบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไปเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและให้มีการบริหารในรูปแบบคณะกรรมการโรงเรียนโดยมีความเชื่อว่าการตัดสินใจที่ดีที่สุดเกิดจากการตัดสินใจของคณะบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดและมีส่วนเกี่ยวข้องกับนักเรียนมากที่สุดตามลักษณะงานในหน้าที่และลักษณะอื่นๆ คือ

1. โรงเรียนเป็นสถานที่ที่นักเรียน ครู และผู้บริหาร มาอยู่รวมกันทุกคนมีสิทธิในการร่วมกันพัฒนาโรงเรียน

2. การตัดสินใจโดยมีส่วนร่วมจากครู และผู้ปกครองนักเรียน
3. บริหารงบประมาณด้วยตนเองได้ตรงตามความต้องการแก้ปัญหาได้ทันการ และเพิ่มแหล่งทรัพยากรการศึกษา
4. การพัฒนาเป็นรูปแบบที่สร้างขึ้นเอง เพื่อพัฒนาโรงเรียน ครู และนักเรียน โดยมุ่งเน้นการแก้ปัญหา
5. ผู้บริหารเป็นผู้กระตุ้นและประสานงานให้บุคลากรปฏิบัติ พร้อมทั้งเป็นผู้พัฒนาทรัพยากร มีความรู้ มีเทคนิคการบริหารทันสมัย พัฒนาการแก้ปัญหาอย่างต่อเนื่อง ใจกว้างรับความคิดเห็นของทุกคน
6. บทบาทของครู เป็นผู้ร่วมงาน ผู้ตัดสินใจและผู้ริเริ่ม
7. บทบาทของผู้ปกครอง เป็นผู้รับบริการเชิงคุณภาพ เป็นผู้ที่มีส่วนร่วม และให้ความร่วมมือ เป็นผู้สนับสนุนโรงเรียน
8. การร่วมงาน เน้นการทำงานเป็นทีมเปิดกว้างและร่วมมือมีฉันทามติ บรรยากาศองค์กรเป็นแบบความร่วมมือ
9. การประเมินผลเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อปรับปรุง

นอกจากนี้ อุทัย บุญประเสริฐ (2545, หน้า 75 - 77) ยังได้กล่าวถึงกรอบแนวคิดหลักในการบริหารและจัดการศึกษาโดยเน้นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดการศึกษาตามแนวทางปฏิรูปการศึกษา ซึ่งมีดังนี้

1. รัฐเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้หน่วยงานระดับเขต และโรงเรียนมีภาวะผู้นำทางการศึกษามากขึ้น ทำหน้าที่ประสานงานให้การปฏิบัติสอดคล้องกันไปในทิศทางเดียวกัน
2. ระดับท้องถิ่น เขตการศึกษาและศึกษาธิการเขตเป็นผู้สนับสนุน และส่งเสริมให้โรงเรียนมีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพด้วยตนเองได้
3. ในระดับโรงเรียน ครูใหญ่มีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้การสนับสนุน และเป็นผู้เฝ้าในการจัดองค์กรและการปกครองเป็นผู้ประสานงานให้กิจกรรมทุกอย่างในโรงเรียนให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ส่วนครูนั้นนอกจากเป็นผู้รับผิดชอบด้านหลักสูตรและการเรียนการสอนแล้ว ยังต้องมีส่วนร่วมในการวางแผน การปฏิบัติและการตัดสินใจเรื่องต่างๆ ของโรงเรียนด้วย สำหรับนักเรียน จะมีสิทธิในการเสนอข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนและบริการต่างๆ ที่นักเรียนต้องการ
4. ผู้ปกครองนักเรียนและชุมชนถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholders) ในการจัดการศึกษา โดยเป็นหุ้นส่วนในการบริหารจัดการของโรงเรียน และการจัดการศึกษา ต้องเน้นความสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนด้วย

เอ็ดลีย์ (Edley, 1992, p. 260) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในการบริหารงานโรงเรียนว่า เป็นการบริหารโดยการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ซึ่งผู้มีอำนาจตัดสินใจในระดับโรงเรียนไม่ได้มีแต่เพียงผู้บริหารเท่านั้น แต่ยังมีตัวแทนคณะครู และผู้ปกครองร่วมอยู่ด้วยคณะบุคคลเหล่านี้มีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับ

หลักสูตร การจัดการเรียนการสอน กำหนดการและตารางเวลาต่างๆ การควบคุมวินัยนักเรียน งานบุคลากรและงบประมาณ

จากแนวความคิดที่กล่าวมาสรุปได้ว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา เพราะในการทำงานบริหารจัดการต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกๆ ฝ่าย ทั้งผู้บริหาร ครู นักเรียน และประชาชนในท้องถิ่น ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน โดยโรงเรียนเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและให้มีการบริหารในรูปแบบคณะกรรมการโรงเรียนโดยมีความเชื่อว่าการตัดสินใจที่ดีที่สุดเกิดจากการตัดสินใจของคณะบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดและมีส่วนเกี่ยวข้องกับนักเรียนมากที่สุด

3. บทบาทของผู้ปกครองนักเรียนต่อการจัดการศึกษา

สถานศึกษาเป็นสถาบันการศึกษา ที่มีความใกล้ชิดกับผู้ปกครองนักเรียน และชุมชนมากที่สุด การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน จึงเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งในการดำเนินงานของสถานศึกษา เพราะจะนำมาซึ่งการพัฒนาสถานศึกษาให้มีความพร้อมยิ่งขึ้นบนพื้นฐานความต้องการของผู้ปกครองนักเรียน และชุมชน การละเลยไม่เห็นความสำคัญของผู้ปกครองนักเรียน และชุมชน เป็นการมองข้ามทรัพยากรอันมีค่า ที่จะอำนวยความสะดวกต่อการดำเนินงานของโรงเรียน

ปรีชา คัมภีร์ปภรณ์, และติลก พัฒน์วิชัยโชติ (2541, หน้า 730) ได้สรุปรูปแบบของการรับความช่วยเหลือการสนับสนุนจากผู้ปกครองนักเรียน โดยกำหนดเป็นลักษณะของทรัพยากรไว้ดังนี้คือ

1. ทรัพยากรมนุษย์ โดยเป็นที่ปรึกษา เป็นวิทยากร ช่วยสอนประจำ
2. ทรัพยากรการเงินโดยบริจาคให้เปล่าสมทบเฉพาะเรื่อง ตั้งเป็นกองทุนอุปการะเฉพาะเรื่อง
3. ทรัพยากรอุปกรณ์ จัดนิทรรศการให้รู้ทั่วกัน แลกเปลี่ยนกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ให้ยืมใช้เป็นครั้งคราว บริจาคให้
4. ทรัพยากรวัสดุ บริจาค ขยายราคาถูกให้เด็กฝึก
5. ทรัพยากรอาคารสถานที่ บริการให้ยืม บริการให้ฝึก
6. ทรัพยากรธรรมชาติ ประกอบการศึกษาเรียนรู้จากของจริงเข้าใจและเรียนรู้จากธรรมชาติ สภาพแวดล้อมในชุมชน
7. ทรัพยากรด้านเทคโนโลยีความรู้ทางเทคโนโลยีเช่นโรงเลื่อย โรงสีอุตสาหกรรมต่างๆ วัฒนธรรมพื้นบ้าน การเข้าร่วมเป็นที่ปรึกษา

สุรวัช ศรีวัช (2542, หน้า 104 -105) ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้ปกครองนักเรียนต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน ดังนี้

1. ส่งเสริมให้นักเรียนนำความรู้ที่ศึกษาเล่าเรียนไปพัฒนา และใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิต
2. ช่วยกันดูแล รักษา และพัฒนาโรงเรียน ร่วมกันเสมือนว่าเป็นเจ้าของโรงเรียน

3. ปรับปรุงหลักสูตรและการเรียนการสอนเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนและผู้ปกครองนักเรียน

4. สนับสนุนทรัพยากรธรรมชาติต่างๆของชุมชนเพื่อนำมาพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียน

5. สนับสนุนทรัพยากรบุคคล และภูมิปัญญาท้องถิ่น

6. ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ในการวางแผนการดำเนินงานของโรงเรียนร่วมกัน

อุทัย คุลยเกษม,และอรศรี งามวิทยาพงศ์ (2544, หน้า 84 – 89) กล่าวว่า ผู้ปกครองนักเรียนมีบทบาทสำคัญ ในการให้การสนับสนุนและพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนเพื่อให้นักเรียนและโรงเรียนมีความสมบูรณ์ ซึ่งบทบาทที่สำคัญมีดังนี้

1. กำหนดวิสัยทัศน์ในการจัดการศึกษาร่วมกับโรงเรียน
2. ร่วมกันแสวงหาความร่วมมือจากภาคีอื่นๆมาร่วมในการพัฒนาการจัดการศึกษา
3. ปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน
4. สนับสนุนทรัพยากร บุคคล ผลผลิต รายได้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541, หน้า 21) ได้กำหนดบทบาทของผู้ปกครองนักเรียนต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียน ดังนี้คือ

1. การช่วยเหลือด้านวิชาการ
2. ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ
3. ให้การสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์
4. ให้การช่วยเหลือด้านแรงงาน
5. การดูแลรักษาความปลอดภัย
6. ให้การช่วยเหลือด้านสวัสดิการแก่คณะครูและนักเรียน
7. การช่วยเหลือด้านวิทยากรชุมชนหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น

นงรัตน์ ศรีพรหม (2544, หน้า 22) ได้เสนอแนวทางที่สามารถจัดเพื่อให้ผู้ปกครองและชุมชน องค์กรส่วนท้องถิ่น ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ดังนี้

1. การเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการโรงเรียนควรเปิดโอกาสให้ผู้ปกครอง ชุมชน เข้ามามีบทบาทในรูปแบบคณะกรรมการชุดต่างๆ ของโรงเรียน การเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบนี้ โรงเรียนจะมีผู้เข้าร่วมให้คำปรึกษาร่วมตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ช่วยสอดส่องดูแลและวางแผน เพื่อพัฒนาโรงเรียนมีกิจกรรมหลากหลายที่โรงเรียนสามารถจัดให้ผู้ปกครอง ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษา เช่น

- 1.1 ร่วมกำหนดเป้าหมายของโรงเรียน
- 1.2 ร่วมจัดทำธรรมนูญโรงเรียน แผนการพัฒนาโรงเรียนและแผนปฏิบัติการ

ประจำปี

- 1.3 จัดหาทุนการศึกษา
- 1.4 การพัฒนาบุคลากร

- 1.5 การพัฒนาอาคารสถานที่สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน
- 1.6 การจัดอาหารเสริม อาหารกลางวัน
- 1.7 การจัดโครงการเยี่ยมบ้าน
- 1.8 การประชาสัมพันธ์โรงเรียน ฯลฯ

2. การเข้ามามีส่วนร่วมด้านวิชาการ

ผู้ปกครอง ชุมชน สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนได้หลายรูปแบบ ดังนี้

2.1 เป็นผู้ส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กที่บ้านโดยการช่วยเหลือกระตุ้นและพัฒนากิจการด้านต่างๆ เช่น พัฒนาการด้านภาษา การรักษารายาน การปลูกฝังคุณธรรม นอกจากนี้ยังช่วยเหลือในเรื่องการทำการบ้านของเด็กและแนะแนวในเรื่องต่างๆ ได้เป็นอย่างดี

2.2 การเป็นวิทยากรโรงเรียนควรจัดให้มีการสำรวจคนในชุมชนเพื่อเก็บข้อมูลความพร้อมในการให้ความช่วยเหลือในด้านวิชาการ เช่น ใครมีความรู้ความสามารถพิเศษในเรื่องใด ก็เชิญมาเป็นวิทยากรพิเศษหรือเป็นคณะกรรมการในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

2.3 การเป็นผู้ช่วยครู การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมิได้จำกัดอยู่เพียงในห้องเรียนเท่านั้น โรงเรียนต้องดำเนินการให้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครองและชุมชน เพื่อร่วมพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

2.4 เป็นผู้ร่วมประเมินผล ในแต่ละปีการศึกษาโรงเรียนควรจัดให้มีการประเมินผลการดำเนินงาน โดยเชิญผู้ปกครอง ชุมชน ร่วมเป็นคณะกรรมการประเมินผลการดำเนินงานเช่น ประเมินแผนงานโครงการต่าง ๆ ว่าบรรลุเป้าหมายหรือไม่อย่างไร มีปัญหาอุปสรรคอย่างไร เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานในปีต่อไป

2.5 ในกิจกรรมด้านอื่นๆ ในโรงเรียน ในแต่ละปีการศึกษาโรงเรียนจะมีการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเกือบตลอดปี โรงเรียนควรเปิดโอกาสให้ผู้ปกครอง และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยเชิญมาเป็นแขกของโรงเรียนหรือร่วมเป็นคณะกรรมการจัดงานต่างๆ เช่น กิจกรรมวันสำคัญ การแข่งขันกีฬานักเรียน การจัดนิทรรศการแสดงผลงานนักเรียน ฯลฯ

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ผู้ปกครองนักเรียน และชุมชนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการที่จะช่วยพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยอาจเข้ามามีบทบาทในรูปคณะกรรมการชุดต่างๆ ของโรงเรียน การเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบนี้ โรงเรียนจะมีผู้เข้าร่วมให้คำปรึกษาร่วมตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ช่วยสอดส่องดูแลและวางแผนเพื่อพัฒนาโรงเรียน มีกิจกรรมหลากหลายที่โรงเรียนสามารถจัดให้ผู้ปกครอง ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษา เช่น ร่วมกำหนดเป้าหมายของโรงเรียน แผนการพัฒนาโรงเรียน และแผนปฏิบัติการประจำปี ร่วมจัดทำธรรมนูญโรงเรียน จัดหาทุนการศึกษา ช่วยพัฒนาดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมของโรงเรียน เป็นต้น ในการดำเนินการดังกล่าวนอกจากจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อโรงเรียน ต่อชุมชน และผู้ปกครองนักเรียนแล้ว ที่สำคัญที่สุดยังก่อประโยชน์ให้กับนักเรียนอีกด้วย แต่ทั้งนี้

ครู และผู้บริหารโรงเรียนจะต้องร่วมมือกันในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน โดยให้ชุมชนเห็นว่าครูก็เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน

คุณลักษณะที่พึงประสงค์

1. ความหมายคุณลักษณะที่พึงประสงค์

พิพัฒน์ วิเชียรสุวรรณ (2540, หน้า 45) กล่าวว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์ หมายถึง คุณลักษณะเฉพาะหรือลักษณะประจำตัวของบุคคลที่พึงมี ได้แก่ คุณลักษณะทางด้านปัญญา ความรู้ ความสามารถ ศิลธรรม จริยธรรมอันดีงามรวมถึงลักษณะทางด้านพฤติกรรม สุขภาพร่างกาย

กระทรวงศึกษาธิการ (2542, หน้า17) กล่าวว่าคุณลักษณะที่พึงประสงค์ หมายถึง คุณลักษณะที่ต้องการให้มีหรือเกิดขึ้นในตัวบุคคล ได้แก่ เป็นพลเมืองดีของชาติ มีความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงาม มีความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นคนดี มีปัญญา หรือเป็นคนเก่ง และมีความสุขอยู่บนพื้นฐานของความเป็นไทย

กรมวิชาการ (2543, หน้า 8 – 9) กล่าวว่าคุณลักษณะที่พึงประสงค์ หมายถึง คุณลักษณะที่ชี้ให้เห็นลักษณะประจำตัวของบุคคลที่ทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมต่างๆ ตามบทบาทหน้าที่ของตน และเอื้ออำนวยต่อการพัฒนางาน

สุชาติ เปาวิมาน (2545, หน้า 6) กล่าวว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์ หมายถึง คุณลักษณะที่สร้างสมอยู่ในบุคคลทั้งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม โดยหมายรวมถึงคุณลักษณะด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการ ด้านทักษะในการประกอบอาชีพ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านบุคลิกภาพและด้านมนุษยสัมพันธ์

สรุปได้ว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์ หมายถึง คุณลักษณะเฉพาะที่ต้องการให้เกิดกับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ทั้งในด้านพฤติกรรม จิตใจ และอารมณ์ จนทำให้บุคคลผู้นั้นพัฒนาตนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ คือ เก่ง ดี และมีความสุข

2. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ในการให้การศึกษา

พิพัฒน์ วิเชียรสุวรรณ (2540, หน้า 46 -47) กล่าวว่าการจัดการศึกษามี การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร โดยมุ่งพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในการให้การศึกษา 4 ด้าน คือ

1. พุทธิศึกษา เป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะทางด้านปัญญา ความรู้ และความสามารถ
2. จริยศึกษา เป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะทางด้าน

ศีลธรรม จริยธรรมอันดีงาม เป็นผู้เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน

3. พลศึกษา เป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะทางด้านสุขภาพ ร่างกายแข็งแรงมีอนามัยที่สมบูรณ์

4. หัตถศึกษา เป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะทางด้านฝีมือในการปฏิบัติงาน เพื่อเป็นรากฐานในการประกอบอาชีพในอนาคต

กรมวิชาการ (2543, หน้า 8 – 9) กล่าวว่าคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในการให้การศึกษา หมายถึงคุณลักษณะที่พึงมี หรือเกิดขึ้นในตัวผู้เรียนที่จะทำให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะ 3 ประการคือ

1. ดี หมายถึง การมีวินัย และค่านิยมประชาธิปไตย

1.1 คุณลักษณะของผู้เรียนที่มีวินัยประกอบด้วย

- 1.1.1 ความสนใจใฝ่รู้
- 1.1.2 ความมีสติควบคุมตนเอง
- 1.1.3 ความรับผิดชอบ
- 1.1.4 ความมีเหตุผล
- 1.1.5 ความซื่อสัตย์
- 1.1.6 ความขยันหมั่นเพียร

1.2 คุณลักษณะของผู้เรียนที่พึงมีค่านิยมประชาธิปไตย ประกอบด้วย

- 1.2.1 การเห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่น
- 1.2.2 การทำหน้าที่ของตนเองอย่างสมบูรณ์
- 1.2.3 การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
- 1.2.4 การเคารพกติกาสังคม

2. เก่ง หมายถึง การมีคุณลักษณะดังนี้

- 2.1 การเห็นคุณค่าในการใช้ภาษาทั้งการฟัง พูด อ่าน เขียน
- 2.2 การเข้าใจในตรรกคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ที่ช่วยให้เกิดการสังเกตประมวลผล จัดกลุ่ม เชื่อมโยง ตั้งสมมติฐานและทดลองได้ดี
- 2.3 การมีทักษะดนตรี และจังหวะการเคลื่อนไหว
- 2.4 การใช้ประโยชน์จากการสื่อสารสัมพันธ์ระหว่างบุคคลได้ดี
- 2.5 การมีจิตใจเอื้ออาทร และมีจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อม

3. ความสุข หมายถึง การมีคุณลักษณะดังนี้

- 3.1 การมีความรัก และการแบ่งปัน
- 3.2 การเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างความจริงความงาม และความเป็นธรรม
- 3.3 การประพฤติชอบ มีความสุขสันติ และไม่เบียดเบียน
- 3.4 การบริโภคสิ่งต่างๆ ด้วยปัญญา
- 3.5 การมีความสุขจากการเรียนรู้และได้รับการตอบสนอง

ลัวิน สายยศ, และอังคณา สายยศ (2543, หน้า 39 – 59) กล่าวว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์ หมายถึง ลักษณะของบุคคลที่ต้องการให้มีหรือเกิดขึ้นในบุคคลที่ปรารถนาซึ่งคุณลักษณะนี้จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม 3 ด้าน คือ

1. พุทธิพิสัย (cognitive domain) เป็นพฤติกรรมที่มุ่งเน้นให้มีคุณลักษณะด้านความสามารถทางสติปัญญา ซึ่งมีการจำแนกความสามารถเป็น 6 ระดับ จากความสามารถขั้นต่ำไปสูง ดังนี้

1.1 ความรู้ความจำ (knowledge) คือ ความสามารถในการระลึกได้ถึงเรื่องราวต่างๆ ที่เคยมีประสบการณ์มาก่อนจะโดยวิธีใดก็ตาม เช่น จากการเรียนรู้ในห้องเรียน อ่านหนังสือ การบอกเล่าต่อกันมาเป็นต้น

1.2 ความเข้าใจ (comprehension) คือ ความสามารถในการผสมผสานความรู้ความจำแล้วขยายความคิดออกไปอย่างสมเหตุสมผล

1.3 การนำไปใช้ (application) คือ ความสามารถนำความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่เรียนรู้มาแล้วไปแก้ปัญหาที่แปลกใหม่หรือสถานการณ์ใหม่ที่ไม่เคยพบเห็นมาก่อน แต่อาจใกล้เคียงหรือคล้ายคลึงกับเรื่องเคยพบเห็นมาก่อน

1.4 การวิเคราะห์ (analysis) คือ ความสามารถแยกแยะเรื่องราวสิ่งต่างๆ ออกเป็นส่วนย่อยๆ ทำให้สามารถมองเห็นความสัมพันธ์กันได้อย่างชัดเจน

1.5 การสังเคราะห์ (synthesis) คือ ความสามารถในการนำองค์ประกอบย่อยๆ ตั้งแต่ 2 สิ่งขึ้นไปมารวมเป็นเรื่องเดียวกัน เพื่อให้เห็นโครงสร้างที่ชัด

1.6 การประเมินค่า (evaluation) คือ ความสามารถในการตัดสินใจเกี่ยวกับคุณค่าของเนื้อหา และวิธีการต่างๆ โดยสรุปอย่างมีหลักเกณฑ์ว่าเหมาะสมมีคุณค่า ดี เลว เพียงใด

2. จิตพิสัย (affective domain) เป็นพฤติกรรมที่มุ่งเน้นให้มีคุณลักษณะด้านความรู้สึกนึกคิดทางจิตใจ อารมณ์ และคุณธรรม ซึ่งมีการจำแนกจิตพิสัยเป็น 5 ระดับ ดังนี้

2.1 การรับรู้ (receiving or attending) คือ พฤติกรรมที่มีลักษณะ 3 ขั้นตอน คือ การยอมรับ การตั้งใจที่จะรับรู้ และการเลือกรับสิ่งที่ต้องการรับรู้

2.2 การตอบสนอง (responding) คือ พฤติกรรมต่อเนื่องจากความตั้งใจที่จะรับรู้ โดยไม่เพียงแต่จะตั้งใจรับรู้เท่านั้น แต่มีความปรารถนา หรือปฏิกิริยาที่จะได้ตอบสนองสิ่งเร้านั้นอย่างเต็มใจและเกิดความพึงพอใจจากการตอบสนอง

2.3 การสร้างคุณค่า (valuing) คือ ขั้นที่บุคคลมองเห็นคุณค่าของการตอบสนองต่อสิ่งเร้าหรือประสบการณ์ที่ได้ มีขั้นการสร้างคุณค่าตามพฤติกรรม 3 ลักษณะ คือการยอมรับในคุณค่าการนิยมชมชอบในคุณค่าและการสร้างคุณค่า

2.4 การจัดระบบคุณค่า (organization) คือ พฤติกรรมที่เกิดขึ้นหลังจากที่บุคคลได้สร้างค่านิยมของตนขึ้นมาแล้วพยายามนำค่านิยมนั้นมาจัดระบบ และตัดสินใจตัดสินคุณค่าของสิ่งต่างๆ ตามลำดับ

2.5 การสร้างลักษณะนิสัย (characterization by a value complex) คือ เป็นขั้นสั่งสมความรู้สึก เป็นรูปแบบมาจนกระทั่งยึดถือเป็นลักษณะนิสัย เป็นแนวความเชื่อถือ ศรัทธาแนวปรัชญาชีวิต

3. ทักษะพิสัย (psycho – motor domain) เป็นพฤติกรรมที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียน มีคุณลักษณะด้านความสามารถในเชิงปฏิบัติการ ซึ่งมีการจำแนกทักษะพิสัยเป็น 7 ระดับ ดังนี้

3.1 การรับรู้ (perception) เป็นขั้นที่แสดงอาการรับรู้ที่จะเคลื่อนไหวโดยอาศัยประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ หู ตา จมูก ลิ้นและสัมผัสทางกาย

3.2 การเตรียมความพร้อม (set) เป็นสภาพของบุคคลที่พร้อมจะแสดง พฤติกรรมทั้ง 3 ด้าน คือ ร่างกาย สมอ และอารมณ์

3.3 การตอบสนองตามแนวทางที่กำหนดให้ (guided response) เป็นการ แสดงออกในลักษณะของการเลียนแบบ และการลองผิดถูก

3.4 ความสามารถด้านกลไก (mechanism) เป็นขั้นที่ผู้เรียนได้กระทำ ตามที่เรียนมา และพัฒนาขึ้นจนสัมฤทธิ์ผล สามารถสร้างเทคนิควิธีของตนขึ้นมาเพื่อฝึกปฏิบัติ ต่อไป

3.5 การตอบสนองที่ซับซ้อน (complex overt response) เป็นความสามารถ ในการปฏิบัติสิ่งที่ยุ่ยาก ซับซ้อน มากยิ่งขึ้นและ สามารถกระทำได้อย่างมั่นใจไม่ลังเลและทำได้ ดีจนเป็นอัตโนมัติ

3.6 ความสามารถในการดัดแปลง (adaptation) เป็นขั้นที่สามารถปฏิบัติ ได้จนชำนาญแล้ว จึงคิดดัดแปลงหาวิธีใหม่ๆ มาทดลองทำให้แตกต่างไปจากเดิม เพื่อให้เกิดผลดี ยิ่งขึ้น

3.7 ความสามารถในการริเริ่ม (origination) หลังจากได้ดัดแปลงวิธีการใหม่ ๆ มีการทดลองทำดูแล้วก็นำวิธีการนั้นมาประยุกต์ทำให้เกิดสิ่งใหม่ขึ้น

สรุปได้ว่าการจัดการศึกษาในทุกระดับควรมุ่งเน้นให้ผู้สำเร็จการศึกษามีคุณลักษณะ ที่พึงประสงค์ในด้าน พุทธิพิสัย จิตพิสัย ทักษะพิสัย รวมทั้งมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อคนอื่น ๆ ใน สังคมเพื่อดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

3. ขอบข่ายคุณลักษณะที่พึงประสงค์

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541, หน้า 30) กล่าวว่าคุณลักษณะที่ พึงประสงค์ที่บุคคลพึงมี ประกอบด้วย

1. คุณธรรมจริยธรรม กล่าวคือ ต้องเป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริต มีสัมมา การระ ครองต่อเวลา มีความรับผิดชอบสูง และประพฤติอยู่ในศีลธรรมอันดี

2. ความรู้ความสามารถทางวิชาการ กล่าวคือ สามารถนำความรู้ความสามารถ จากการศึกษา มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

3. ทักษะในการประกอบอาชีพ กล่าวคือ สามารถนำวิชาชีพ ที่ได้ศึกษามาใช้ในการ ประกอบอาชีพได้ อย่างมีทักษะและความชำนาญ

4. บุคลิกภาพ กล่าวคือ มีความสุภาพ อ่อนโยน สุขภาพจิตดี มีอารมณ์มั่นคง แต่งกายเหมาะสม เชื้อมั่นในตนเองมีกิริยาท่าทางสง่า เปิดเผย มีสุขภาพแข็งแรง และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

ชลิศ ลิมนปะเวช (2544, หน้า 24) กล่าวว่าคุณลักษณะที่สำคัญที่นักเรียนควรมี คือ 1) ความรู้ความสามารถในคอมพิวเตอร์ 2) ความรู้ ความสามารถทางการใช้ภาษาทั้งการ ฟัง พูด อ่าน เขียน 3) ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ และ 4) ความซื่อสัตย์สุจริต

อาานนท์ สิมะกุลธร (2545, หน้า 61) กล่าวถึงคุณลักษณะของนักเรียนที่พึงมี คือ ความรู้ความสามารถทางวิชาการ ความมีระเบียบวินัย มีรับผิดชอบ มีสัมมาคารวะ และ คุณธรรมจริยธรรม

ภัทรศักดิ์ อุดตมะโยธิน (2545, หน้า 48) กล่าวถึง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่ ต้องการให้มีกับนักเรียนที่จะสำเร็จการศึกษา คือ 1) เป็นคนเก่ง กล่าวคือ ต้องมีผลการเรียนดี (GPA = 2.5 – 3.0) สม่าเสมอ มีความก้าวหน้า และจบสาขาวิชาที่ตรงกับความต้องการ 2) เป็น คนดี กล่าวคือ รู้จักวางตัว มีสัมมาคารวะ มีบุคลิกลักษณะท่าทางดี มีกิริยาวาจาสุภาพ เรียบร้อย ใจคอกว้างขวาง

สรุปได้ว่า คุณลักษณะนักเรียนที่พึงประสงค์ ที่พึงมี ประกอบด้วย 1) มีคุณธรรม จริยธรรม 2) มีความรู้ความสามารถทางวิชาการ 3) มีทักษะในการประกอบอาชีพ และ 4) มี บุคลิกภาพที่ดี

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ยึดขอบข่ายคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541, หน้า 30) ซึ่งได้กำหนดคุณลักษณะนักเรียนที่พึง ประสงค์ไว้ 4 ด้านคือ 1) ด้านคุณธรรมจริยธรรม 2) ด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการ 3) ด้านทักษะในการประกอบอาชีพ และ 4) ด้านบุคลิกภาพ เพื่อให้เด่นชัดยิ่งขึ้นผู้วิจัยจึงได้ ขยายความตามลำดับดังนี้

3.1 ด้านคุณธรรม จริยธรรม

คุณธรรมและจริยธรรมมักจะกล่าวควบคู่กันเสมอเพราะมีความหมายใกล้เคียงกัน เป็นคำที่แสดงถึงสภาพคุณงามความดีอยู่ในตัวเอง ถ้าพิจารณาโดยละเอียดแล้ว จะพบว่าคำ สองคำนี้มีความหมายแตกต่างกัน กล่าวคือ คำว่า “คุณ” แปลว่า ความดี เป็นคำที่มีความหมาย เป็นทางนามธรรม ส่วนคำว่า “จริย” แปลว่า ความประพฤติหรือกิริยาที่ควรประพฤติ เป็น ความหมายทางรูปธรรม และคำว่า “ธรรม” แปลว่าคุณความดี หลักประพฤติปฏิบัติในศาสนา ความจริงความยุติธรรม คุณธรรมเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดจริยธรรม จริยธรรมจะเป็นผลของการมี คุณธรรมสองคำนี้จึงใช้ประกอบกัน จะขอกกล่าวแยกความหมายของคำว่าคุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งแบ่งดังนี้

3.1.1 ความหมายของคุณธรรม

พิสิษฐ์ ศิริวัณษ์ (2540, หน้า 68) ได้ให้ความหมาย คุณธรรม ไว้ เป็น 2 ลักษณะคือ 1) คุณธรรมหมายถึง ความดีงามของลักษณะนิสัย หรือพฤติกรรมที่ได้กระทำจน

เคยชิน 2) คุณธรรม หมายถึง คุณภาพที่บุคคลได้กระทำตามความคิดและมาตรฐานของสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับความประพฤติและศีลธรรม

วติน อินทสระ (2541, หน้า 106) กล่าวตามหลักจริยศาสตร์ว่า คุณธรรม คือ อุปนิสัยอันดีงาม ซึ่งสั่งสมอยู่ในดวงจิต อุปนิสัยอันนี้ได้มาจากความพยายามและความประพฤติติดต่อกันมาเป็นเวลานาน

บรรจง ชูสกุลชาติ (2542, หน้า 5) กล่าวว่า คนมิใช่เป็นเพียงสิ่งที่มีชีวิต ที่ประกอบด้วยรูปร่างหน้าตาภายนอกที่มองเห็นได้ด้วยตาเท่านั้น แต่หายังต้องประกอบด้วยคุณสมบัติสำคัญซึ่งทำให้แตกต่างไปจากสัตว์โลกทั่วไป สิ่งนั้น คือ "คุณธรรม" เพราะคุณธรรมนี้เองทำให้คนได้ชื่อว่าเป็น "มนุษย์" อันมีความหมายว่าเป็นผู้มีจิตใจสูง คำว่า "คุณธรรม" จึงหมายถึง สภาพความดีงามทั้งหลาย ซึ่งฝังลึกอยู่ในสำนึกของบุคคล อาจกล่าวได้ว่า คุณธรรมเป็นสมบัติของมนุษย์ชาติโดยเฉพาะผู้มีคุณธรรมจึงเป็นผู้ที่ถึงพร้อมด้วยความรู้ ความเข้าใจ อารมณ์ ความรู้สึกและพฤติกรรมต่างๆ ที่แสดงออกอย่างถูกต้องดีงาม

สมใจ เขียวสด (2542, หน้า 6-18) กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง สภาพคุณงามความดีที่สะสมอยู่ในจิตใจของแต่ละบุคคล หรือข้อกำหนดอันเป็นปทัสถานสำหรับความประพฤติและการปฏิบัติของบุคคล เพื่อรักษาและส่งเสริมเกียรติคุณชื่อเสียงในฐานะเป็นผู้ประกอบคุณความดี

ธีรรัตน์ กิจจารักษ์ (2542, หน้า 11) กล่าวว่าคุณธรรม หมายถึง ความรู้และเข้าใจถึงธรรมชาติของความจริงๆ แล้วจะไม่พลาดจากการประกอบความดี จะไม่ทำความชั่ว เพราะความไม่รู้นั่นเองทำให้ต้อง ทำความชั่ว ความเขลาเป็นความชั่วร้าย ร้ายพอๆ กับความรู้เป็นคุณธรรมหรือความดี ไม่มีใครตั้งใจทำความผิด ที่ทำผิดเพราะไม่รู้

สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน (2542, หน้า 5) กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง ความพอดีพองาม ไม่เอียงสุดไปด้านใดด้านหนึ่ง คือไม่ตั้งเกินไปกับไม่หย่อนเกินไป เช่น คุณธรรมคือความกล้าหาญ เป็นท่ามกลางระหว่างความกล้าหาญบ้าบิ่นกับความขลาด คุณธรรมคือ ความจริง เป็นท่ามกลางระหว่างการพูดจริงกับการดูหมิ่นตนเองหรือการต่อมจนเกินไป คุณธรรม คือ ความเสียสละเป็นท่ามกลางระหว่างความฟุ่มเฟือย สรุ่ยสร่ายกับความตระหนี่เหนียวแน่น

กู๊ด (Good, 1973, p. 641) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมว่า หมายถึง ความดีงามของลักษณะนิสัยหรือพฤติกรรม ที่ได้กระทำตามความคิดและตามมาตรฐานของสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับความประพฤติและหลักศีลธรรม

สรุปได้ว่า คุณธรรม หมายถึง สภาพคุณงาม ความดีที่สะสมอยู่ในจิตใจของแต่ละบุคคล ซึ่งทำให้สำนึกได้ว่า สิ่งใดเป็นสิ่งดีและถูกต้องตามปทัสถานของสังคม และนำมายึดถือปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย

3.1.2 ความสำคัญของคุณธรรม

พิสิษฐ์ ศิริวัฑฒ์ (2540, หน้า 70) ได้กล่าวถึงความสำคัญของคุณธรรมว่า คุณธรรม เป็นสิ่งที่ดีงาม และเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของมนุษย์ให้ไม่หรือกระทำในสิ่งที่ผิดที่ถูกต้อง และเหมาะสม การกระทำหรือประพฤติปฏิบัติตนในสิ่งที่ดีงามจะทำให้ชีวิตมีแต่ความสุขและความเจริญรุ่งเรือง ดังนั้นมนุษย์จึงควรประพฤติหรือปฏิบัติตนในสิ่งที่ถูกที่ควร และอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม

วาทิน อินทสระ (2541, หน้า 108) ได้กล่าวถึงความสำคัญของคุณธรรมว่า คุณธรรมมีความสำคัญกับมนุษย์อย่างมาก คุณธรรมจะช่วยทำให้มนุษย์มีแต่ความสุข คุณธรรมเป็นหลักธรรมอันสำคัญที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงค้นพบ และได้นำมาเผยแผ่แก่มวลมนุษย์ ถ้ามนุษย์ทุกคนยึดถือและปฏิบัติตนตามหลักคุณธรรมของศาสนาได้ ก็จะทำให้สังคม และประเทศชาติมีแต่ความสงบสุขและร่มเย็น

บรรจง ชูสกุลชาติ (2542, หน้า 6) ได้กล่าวถึงความสำคัญของคุณธรรมว่า คุณธรรมเป็นหลักธรรมที่ควรนำมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ทั้งนี้เพราะคุณธรรมจะช่วยยกจิตใจของมนุษย์ให้สูงขึ้น ให้คิดในสิ่งที่ดีงาม ช่วยให้จิตใจมีความอ่อนโยน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

สมใจ เขียวสด (2542, หน้า 6-18) ได้กล่าวถึงความสำคัญของคุณธรรมว่า คุณธรรมเป็นสภาพคุณงามความดีที่สะสมอยู่ในจิตใจของแต่ละบุคคล ทุกคนจะมีจิตใจที่บริสุทธิ์เป็นพื้นฐานตั้งแต่แรกเกิด ถ้าหากได้รับการอบรม สั่งสอนแต่ในสิ่งที่ดีงามก็จะทำให้บุคคลดังกล่าว ได้รับการพัฒนาในด้านพฤติกรรม ด้านจิตใจ ซึ่งเมื่อโตขึ้นก็จะเป็นบุคคลที่มีคุณ มีประโยชน์ต่อสังคม และต่อส่วนรวม

ธีรรัตน์ กิจจรรักษ์ (2542, หน้า 11) ได้กล่าวถึงความสำคัญของคุณธรรมว่า คุณธรรมเป็นหลักธรรมในการยึดเหนี่ยวจิตใจให้คนไม่ในสิ่งที่ดีงาม คุณธรรมจะช่วยบังคับไม่ให้คนคิด หรือประพฤติปฏิบัติตนในสิ่งที่ผิดไม่ถูกต้อง อันจะก่อให้เกิดความวุ่นวายในสังคม เมื่อคนมีคุณธรรมและน้อมนำหลักธรรมที่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสไว้มาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต บุคคลผู้นั้นก็จะมีแต่ความสุข ตั้งมั่นอยู่ในคุณงามความดี มีความสุขทั้งกาย วาจา และจิตใจ

สรุปได้ว่า คุณธรรม มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ คุณธรรมจะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจไม่ให้นมนุษย์ประพฤติหรือปฏิบัติตนไปในทางที่ผิดอันจะทำให้เกิดความเสื่อมเสียแก่ตนเอง และคุณธรรมยังเป็นเครื่องยกระดับความเป็นมนุษย์ให้สูงขึ้นกว่าคำว่า คน หรือสัตว์ทั้งปวง

3.1.3 ความหมายของจริยธรรม

จำนงค์ ทองประเสริฐ (2541, หน้า 13) ให้ความหมายไว้ว่า จริยธรรมประกอบด้วยคำ “จริย” ซึ่งแปลว่า ฟังประพฤติ, ฟังปฏิบัติ, ฟังดำเนิน กับคำว่า “ธรรม” ซึ่งมีความหมายหลายอย่าง ความหมายอย่างหนึ่งคือ “หลักการ” ดังนั้น จริยธรรม จึง

อาจแปลว่า ธรรมที่พึงประพฤติปฏิบัติหรือหลักดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่จะต้องพัฒนาไปตามลำดับจนถึงขั้นพ้นทุกข์หรือหมดกิเลสทั้งปวง

ปราณี วิชฺฐวานิชย์ (2542, หน้า 4) ให้ความหมายไว้ว่า จริยธรรม หมายถึงความประพฤติและการปฏิบัติที่ถูกต้อง เป็นความประพฤติที่ดีงาม สมควรอย่างยิ่งที่จะปฏิบัติสืบต่อกันไปและถือว่าจริยธรรมเป็นหน้าที่โดยตรงของทุกคนที่จะต้องปฏิบัติ

สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน (2542, หน้า 5) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง หลักประเพณีที่มีการฝึกอบรมให้เป็นความประพฤติของพลเมืองดี โดยเน้นที่รายบุคคล เท่ากับที่ตระหนักถึงผลทางสังคมที่จะดำรงรูปแบบของสังคมนั้น ดังนั้น หลักจริยธรรมจึงไม่มีใครคนใดคนหนึ่งผูกขาด การตัดสินใจไม่ใช่เรื่องเหนือธรรมชาติไม่สร้างรูปแบบเฉพาะผูกขาดหรือวิถีชีวิตเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่ง การแปลความหมายคุณธรรม จริยธรรมในชีวิตสังคมซึ่งเต็มไปด้วยการเร่งรัดหน้าที่ จะสร้างลักษณะนิสัยของบุคคลโดยเป็นความสำคัญในด้านจิตใจ ในการจัด จริยศึกษา

โคลเบอร์ก (Kohlberg, 1984, pp. 383 – 432) ได้ให้ความหมายของ จริยธรรมว่า หมายถึง ผลจากการคิดไตร่ตรองซึ่งจำเป็นต้องอาศัยข้อมูล ที่นำมาพิจารณาส่วนหนึ่งเป็นความเข้าใจของตนเองเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ และอีกส่วนหนึ่งเป็นประสบการณ์ที่ได้รับใหม่ โดยเฉพาะข้อมูลที่ได้รับฟังจากทรรศนะของผู้อื่นซึ่งอยู่สูงกว่าระดับของตนเอง

พจนานุกรมลองแมน (Longman Dictionary of Contemporary English, 1984, p. 706) ให้ความหมายไว้ว่า จริยธรรม ใช้คำภาษาอังกฤษว่า *morals* แปลว่า เรื่องที่เกี่ยวกับอุปนิสัย ความประพฤติ หรือการกระทำของบุคคล ซึ่งตัดสินว่าดีหรือชั่ว ถูกหรือผิด โดยถือว่า ต้องการกระทำสิ่งที่ดี ที่ถูก เพื่อให้พฤติกรรมหรือการกระทำของตนบริสุทธิ์ สิ่งใดที่เป็นจริยธรรม สิ่งนั้นควรกระทำ ควรประพฤติ

สรุปได้ว่า จริยธรรมหมายถึง หลักประเพณีที่มีการฝึกอบรมให้เป็นความประพฤติของพลเมืองดี เป็นเรื่องเกี่ยวกับอุปนิสัย ความรู้สึกรับผิดชอบว่าอะไรดี อะไรชั่ว โดยอาศัยมาตรฐานของการประพฤติในสังคมเป็นเกณฑ์และจริยธรรมบุคคลจะพัฒนาขึ้นตามเกณฑ์จรรยาบรรณเป็นของตนเอง จากพฤติกรรมนั้นจะเป็นเครื่องตัดสินว่าการกระทำนั้นผิดหรือถูก โดยอาศัยทฤษฎีแต่ละระดับของการพัฒนาทางจริยธรรมเป็นเกณฑ์ในการตัดสินความถูกต้อง

กล่าวได้ว่า คุณธรรมและจริยธรรมสองคำนี้เป็นคำที่มีความหมายเกี่ยวข้องกันและใช้ประกอบกัน คุณธรรมเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดจริยธรรม จริยธรรมจะเป็นผลของการมีคุณธรรม ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า คุณธรรม จริยธรรม หมายถึง การประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงามโดยยึดถือหลักธรรมที่ควรปฏิบัติเพื่อควบคุมกาย วาจา และใจให้ตั้งอยู่ในความดี ความงาม ความถูกต้อง มีความซื่อสัตย์สุจริต เสียสละโดยถือประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ

3.1.4 ความสำคัญของจริยธรรม

จำนงค์ ทองประเสริฐ (2541, หน้า 16) ได้กล่าวถึงความสำคัญของ จริยธรรม ว่า จริยธรรมเป็นแนวทางสำคัญที่ให้คนได้ยึดถือ ประพฤติและปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง และเหมาะสมแก่วาระ และโอกาส นอกจากนี้จริยธรรมยังเป็นข้อบ่งชี้ถึงความเป็นมนุษย์ ที่ บ่งบอกถึงลักษณะพื้นฐานด้านพฤติกรรม และการกระทำของบุคคล

ปราณี วิฑูรวานิชย์ (2542, หน้า 4) ได้กล่าวถึงความสำคัญของ จริยธรรม ว่า จริยธรรมเป็นข้อพึงปฏิบัติที่สำคัญ ที่ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตเพื่อให้ ดำเนินทางไปในทางที่ถูก ที่ควร โดยไม่ก่อความเดือดร้อนให้แก่ผู้ใดในสังคม คุณธรรมเป็น ความประพฤตินี้ดีงาม ที่ทุกคนสมควรที่จะปฏิบัติสืบต่อกันไป และถือว่าจริยธรรมเป็นหน้าที่ โดยตรงของทุกคนที่จะต้องปฏิบัติ

สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน (2542, หน้า 5) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของจริยธรรม ว่า จริยธรรมเป็นหลักประพฤติ หรือหลักการปฏิบัติตน ที่มี การฝึกอบรมให้คนเป็นคนดี เป็นพลเมืองที่ดี สามารถปฏิบัติตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยไม่ก่อความเดือดร้อนให้แก่ผู้ใด

โคลเบอร์ก (Kohlberg, 1984, p. 434) ได้กล่าวถึงความสำคัญของ จริยธรรม ว่า จริยธรรมเป็นหลักธรรมที่ใช้ในการประพฤติปฏิบัติ หรือเป็นหลักในการครองตนให้ สามารถปฏิบัติตนในสิ่งที่ดีงาม ถูกต้อง และเหมาะสม จริยธรรมเป็นการคิดพิจารณาอย่าง รอบคอบ ถึงหลักปฏิบัติ เพื่อให้มนุษย์ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

สรุปได้ว่า จริยธรรมมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทุกคน จริยธรรมเป็นหลักประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ที่ใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อให้ดำเนินไปในทางที่ ถูกต้อง และสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข

3.1.5 องค์ประกอบของคุณธรรมและจริยธรรม

อัมรา เล็กเริงสินธ์ (2542, หน้า 69-74) ได้กล่าวถึงเกณฑ์การตัดสิน คุณธรรมและจริยธรรมไว้ ดังนี้

1. กลุ่มประโยชน์นิยม (utilitarianism) เชื่อว่าประโยชน์สูงสุดเป็น เครื่องตัดสินการกระทำของมนุษย์ว่าดีหรือชั่ว ถูกหรือผิด ชอบหรือไม่ชอบ กล่าวคือ ถ้าสิ่งใดได้ ประโยชน์มากกว่า สิ่งนั้นก็ดีกว่า และเน้นว่าความสุขเป็นสิ่งที่ดีที่สุดของมนุษย์

2. กลุ่มมโนธรรมสัมบูรณ์ (ultimate consciencism) มโนธรรม คือ ความสำนึกที่มนุษย์ทุกคนมีโดยธรรมชาติ ในการตัดสินว่าอะไรดี อะไรถูกนั้น ถ้าสิ่งที่เป็น รูปธรรมสามารถใช้ประสาททั้ง 5 รับรู้ได้ แต่ความดีเป็นคุณสมบัติทางจริยธรรม นักทฤษฎี มโนธรรมสัมบูรณ์ถือว่ามนุษย์ มีอินทรีย์พิเศษคือ ปัญญา (intellect understanding) บางคน เรียกว่า มโนธรรม (conscience) บางคนเรียกอินทรีย์ทางศีลธรรม (moral faculty) เป็น เครื่องตัดสิน

3. จริยธรรมแบบสัมบูรณ์ (absolute ethics) สิ่งสัมบูรณ์คือ สิ่งที่มีอยู่และเป็นอยู่โดยตัวของมันเองไม่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาหรือสถานที่ ดี ชั่ว ไม่ใช่สิ่งที่มนุษย์กำหนดขึ้นเองตามประโยชน์สุขของพวกเขา ความดี ความชั่ว เป็นสิ่งที่มีอยู่จริงอย่างแน่นอนตายตัว

4. สัมพันธนิยม (relativism) เชื่อว่า ความดี ชั่ว มิได้มีค่าอยู่ในตัวเอง แต่ขึ้นอยู่กับสิ่งอื่น มันแปรไปตามสถานการณ์และเวลา

5. เกณฑ์การตัดสินจริยธรรมในทางพุทธศาสนาในการตัดสินว่าอะไรถูกผิด ดี ชั่ว พิจารณาดังนี้

5.1 พิจารณาจากเจตนาถ้าทำด้วยเจตนาดีจัดว่าเป็นการกระทำที่ดี

5.2 พิจารณาจากลักษณะของการกระทำถ้าการกระทำนั้นเป็นการเบียดเบียนทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน จัดว่าเป็นการกระทำที่ไม่ดี

5.3 พิจารณาจากผลที่เกิดขึ้นในภายหลัง การกระทำใดทำแล้วมีผลให้เกิดความเดือดร้อนในภายหลังการกระทำนั้นเป็นการกระทำที่ไม่ดี

6. เกณฑ์การตัดสินคุณธรรมและจริยธรรมของนักสังคมวิทยา เห็นว่าคุณค่าทางจริยธรรมจะมีคุณค่าจริงๆ ก็ต่อเมื่อสังคมมนุษย์นำไปใช้ ดังนั้นการตัดสินทางจริยธรรมจึงต้องคำนึงถึงปทัสถาน (norms) ทางสังคม แบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ

6.1 วิถีประชา (folkways) เป็นความประพฤติที่เหมาะสมถึงตามปฏิบัติกันมานานจนเกิดความเคยชิน เช่น ขนบธรรมเนียม ประเพณี แบบแผน

6.2 จารีตประเพณีหรือกฎศีลธรรม (mores) เป็นข้อห้ามของสังคมที่มีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของสังคม

6.3 กฎหมาย (laws) เป็นบทบัญญัติ เป็นลายลักษณ์อักษรและมีหน่วยงานบังคับเป็นแนวปฏิบัติที่กำหนดโดยรัฐ มีการลงโทษอย่างมีระเบียบแบบแผน ถ้าหากไม่ปฏิบัติตามกฎหมายที่วางไว้

ธีรรัตน์ กิจจักษ์ (2542, หน้า 20-28) กล่าวถึงองค์ประกอบของคุณธรรมไว้ดังนี้

1. คุณธรรมเป็นเครื่องชำระศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์
คุณธรรม ทำให้เป็นที่เคารพยำเกรง ยกย่องนับถือของคนทั่วไป

2. คุณธรรมเป็นเครื่องเสริมบุคลิกภาพ เช่น เสริมความซื่อสัตย์ สุจริต ทำให้คนสมบูรณ์ในความคิดจิตใจและการกระทำเพราะไม่มีความขัดแย้งกันระหว่างความคิด การกระทำและคำพูด การเสียสละ ทำให้คนสมบูรณ์ คือ รักษาสภาพความพอดี ปรับปรุงสภาพให้มีความพอดี

3. คุณธรรม เป็นเครื่องเสริมสัมพันธ์ภาพและมิตรภาพระหว่างเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เช่น ความจริงใจทำให้ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นเป็นไปอย่างราบรื่น ยืนยาว

4. คุณธรรมทำให้คนเป็นสุขด้วยความสบายใจ เป็นเกราะป้องกันตัว เพราะความมีคุณธรรมจะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่ถูกที่ควร ไม่กระทำความผิด

5. คุณธรรมเป็นเครื่องส่งเสริมความสำเร็จ และความมั่นคงปลอดภัย ในการประกอบอาชีพและดำรงชีวิต เพราะคนที่มีคุณธรรมกำกับใจ มีคุณธรรมเป็นแม่เหล็กดูดกั ในการดำเนินชีวิตนั้น จะเป็นผู้ประสบความสำเร็จในชีวิต

ผู้ทรงคุณวุฒิของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (กรมวิชาการ, 2543, หน้า 146–157) ได้รวบรวมและปรับปรุงจากการวิจัยของกรมการฝึกหัดครู ได้สรุปองค์ประกอบคุณลักษณะของจริยธรรมไว้ ดังนี้ คือ

1. ความรับผิดชอบ หมายถึง ความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะทำการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความผูกพัน ด้วยความพากเพียร และความละเอียดรอบคอบ ยอมรับผลการกระทำในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ทั้งความพยายามที่จะปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น

2. ความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสมและตรงต่อความเป็นจริง ประพฤติปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมาทั้งกาย วาจา ใจ ต่อตนเอง และต่อผู้อื่น

3. ความมีเหตุผล หมายถึง ความสามารถในการใช้ปัญญา ในการรู้จักไตร่ตรอง การประพฤติปฏิบัติ พิสูจน์ให้ประจักษ์ ไม่หลงมกมาย มีความยับยั้งชั่งใจโดยไม่ผูกพันกับอารมณ์และความยึดมั่นของที่มีอยู่เดิม ซึ่งอาจผิดได้

4. ความกตัญญูกตเวทิต์ ความกตัญญู หมายถึง ความรู้สึกสำนึกในการอุปการะคุณ ของผู้อื่น กตเวทิต์ หมายถึง การแสดงออกและการตอบแทนบุญคุณ ดังนั้น ความกตัญญูกตเวทิต์ จึงหมายถึง ความรู้บุญคุณและการตอบแทนบุญคุณต่อผู้อื่นและสิ่งที่มีบุญคุณ

5. การรักษาระเบียบวินัย หมายถึง การควบคุมประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องและเหมาะสมกับจรรยาบรรณ ขอบบังคับ กฎหมายและศีลธรรม

6. ความเสียสละ หมายถึง การละความเห็นแก่ตัว การให้ปันกับคนที่ควรให้ ด้วยกำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังปัญญา รวมทั้งการรู้จักสลัดทิ้งอารมณ์ร้ายในตัวเอง

7. ความสามัคคี หมายถึง ความพร้อมเพรียงเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ร่วมมือกันกระทำการให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี โดยเห็นกับประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว

8. การประหยัด หมายถึง การใช้สิ่งทั้งหลายพอเหมาะสมควร ให้ได้ประโยชน์มากที่สุดไม่ยอมให้มีส่วนเกินมาก

9. ความยุติธรรม หมายถึง การปฏิบัติด้วยความเที่ยงตรง สอดคล้องกับความเป็นจริงและเหตุผล ไม่มีความลำเอียง

10. ความอดุสาหะ หมายถึง ความพยายามอย่างเข้มแข็ง เพื่อให้เกิดความสำเร็จในการทำงาน

11. ความเมตตา กรุณา หมายถึง ความรักใคร่ปรารถนาจะให้ผู้อื่นเป็นสุข ความสงสาร คิดจะช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์

สุขารี เปาวิมาน (2545, หน้า 51) กล่าวถึงคุณธรรมในหลักพระพุทธศาสนาไว้ 30 ประการ คือ

1. การไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกายของบุคคลและสัตว์
2. ความเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา
3. การไม่โลภและไม่ขโมย
4. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละ
5. การไม่ละเมิดของรักผู้อื่น
6. การรู้จักความพอดี
7. การไม่พุดปิด
8. การมีสติจะและความจริงใจ
9. การไม่ลองและเสพสิ่งเสพติดให้โทษ
10. ความเป็นผู้มีสติ
11. ความเป็นผู้มีเหตุผล
12. ความละเอียดและเกรงกลัวต่อการทำชั่ว
13. ความขยันหมั่นเพียร
14. ความอดทนอดกลั้น
15. ความกล้าหาญและความเชื่อมั่นในตนเอง
16. ความกตัญญูกตเวที
17. ความซื่อสัตย์สุจริต
18. การทำใจให้สงบ มีสมาธิและมีอารมณ์แจ่มใส
19. ความไม่เห็นแก่ตัว
20. ความประณีตละเอียดถี่ถ้วน
21. ความรับผิดชอบ
22. ความมีน้ำใจเป็นธรรม ไม่ลำเอียง

23. ความมีระเบียบวินัย และการตรงต่อเวลา
24. การยอมรับการเปลี่ยนแปลง
25. มารยาทและนิสัยส่วนบุคคลในการกิน นอน ขับถ่าย แต่งกาย

และสังคมต่างประเทศ

26. มารยาทในการแสดงความเคารพ การขอร้อง การแสดงความขอบคุณ การขอความช่วยเหลือ การปฏิเสธ การแสดงความไม่เห็นด้วย การแสดงความยินดี

27. หลักธรรมสำหรับการอยู่ร่วมกัน ได้แก่ ความสามัคคี ความเสียสละ การให้อภัย

28. ความเป็นผู้มีวัฒนธรรม และปฏิบัติตามประเพณีนิยม

29. ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

30. การแก้ไขข้อบกพร่อง การปฏิบัติทางจริยธรรมได้แก่

ศีลศีลธรรม ระเบียบกฎหมายและจารีตประเพณี

แผนการศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช 2545 – 2559 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545, หน้า 6) กล่าวถึงวิสัยทัศน์ของการศึกษาไทยที่จะพัฒนาคนให้เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข โดยกำหนดคุณลักษณะของคนดี คือ คนที่ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ มีจิตใจที่ดีงาม มีคุณธรรม จริยธรรม มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งด้านจิตใจและพฤติกรรมที่แสดงออก เช่น มีวินัย ประหยัด มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูล มีเหตุผล รับผิดชอบต่อหน้าที่ ซื่อสัตย์ พากเพียร ขยัน ใฝ่เรียนรู้ ตลอดชีวิต รักประเทศ รักชาติ มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย เคารพความคิดเห็นและสิทธิของผู้อื่น มีความเสียสละ รักสิ่งแวดล้อม และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติสุข

สรุปได้ว่า คุณลักษณะของนักเรียนที่พึงประสงค์ จะต้องมียุทธธรรม จริยธรรมในเรื่องต่อไปนี้

1. มีความซื่อสัตย์ในการปฏิบัติหน้าที่
2. มีความรัก ความเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อบุคคลอื่น
3. มีความตั้งใจ และรับผิดชอบในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย
4. ไม่ประพฤติผิดศีลธรรม และจารีตประเพณี
5. มีความยุติธรรม เสียสละ เพื่อประโยชน์ส่วนรวม
6. เป็นผู้ที่สร้างความสามัคคีในหมู่คณะ
7. ตรงต่อเวลา
8. มีใจสาธารณะในการรักษาสิ่งแวดล้อม

9. ไม่เสพสิ่งเสพติด และมีวามอบายมุข
10. มีความเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม
11. ประพฤติคนตามกฎระเบียบของสังคม
12. มีความขยัน ประหยัด และยึดมั่นในสัมมาอาชีพ

3.2 ด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการ

3.2.1 ความหมายด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการ

ทิจัมพร สุวรรณประจำปี (2540, หน้า 23) กล่าวว่า ความรู้ความสามารถทางวิชาการ หมายถึง ความรู้ทั่วไปและความรู้ด้านวิชาชีพ เป็นองค์ความรู้ที่จะหล่อหลอมให้ผู้สำเร็จการศึกษาเป็นคนที่สมบูรณ์พร้อมทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม ด้วยการวางรากฐานด้านความรู้พื้นฐานทั่วไปให้เป็นผู้มีเหตุผลในการตัดสินใจแก้ปัญหาต่างๆ ยอมรับกฎเกณฑ์ของสังคม โดยสามารถปรับตัวเข้ากับกลุ่มสังคม สามารถใช้ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษในการติดต่อสื่อสารได้ดี

มยุรี ไชยสวัสดิ์ (2540, หน้า 75) กล่าวว่า ความรู้ความสามารถทางวิชาการ หมายถึง การเป็นผู้ที่มีความรู้ตามหลักวิชาการ สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้ เป็นผู้แสวงหาความรู้เพิ่มเติม ติดตามความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีใหม่ๆ อยู่เสมอ มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ มีความสามารถในการติดต่อสื่อสาร การสั่งการ การตัดสินใจที่ดีและสามารถแก้ปัญหาได้ดี

รัชรินทร์ สังข์ประเสริฐ (2541, หน้า 6) ได้กล่าวถึง ความรู้ความสามารถทางวิชาการ หมายถึง ลักษณะหรือพฤติกรรมของผู้สำเร็จการศึกษาที่แสดงถึงความรู้ ความสามารถ ความมีประสิทธิภาพ ความชำนาญการ มีปฏิภาณไหวพริบ สามารถประยุกต์ความรู้ที่ศึกษามาเข้ากับการทำงานได้ดี

สรุปได้ว่า ความรู้ความสามารถทางวิชาการ หมายถึง ความรู้ในหลักการเบื้องต้นของวิชาการที่ผู้สำเร็จการศึกษาพึงต้องมีไว้ผสมผสานเพื่อเป็นการวางรากฐานและนำความรู้ที่ได้จากกลุ่มวิชาต่างๆ มาช่วยหล่อหลอมให้ผู้สำเร็จการศึกษาเป็นผู้ที่สมบูรณ์พร้อมทั้ง ร่างกาย อารมณ์ และสังคม รวมทั้งสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้กับลักษณะงานต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.2.2 ความสำคัญด้านความรู้ ความสามารถทางวิชาการ

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2543, หน้า 5) กล่าวว่า ความรู้ความสามารถทางวิชาการ เป็นสิ่งที่มีความสำคัญกับผู้เรียนทุกคน เนื่องจากความรู้ความสามารถทางวิชาการ เป็นสิ่งชี้วัดคุณภาพของผู้เรียน โดยเฉพาะเกี่ยวกับการปรับปรุงคุณภาพของผู้เรียนด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายหลักของโรงเรียน และเป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จและความสามารถของผู้เรียน

ปัญญา แก้วกียูร (2545, หน้า 20) กล่าวว่า ความรู้ความสามารถทางวิชาการ ถือว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมาก ในการที่จะพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้มีความก้าวหน้า มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น ความรู้ความสามารถทางวิชาการเป็นคุณลักษณะที่สำคัญเฉพาะบุคคล โดยเฉพาะบุคคลผู้ซึ่งมีความสนใจ ตั้งใจ และเอาใจใส่ในการศึกษาเล่าเรียน

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 33) กล่าวว่า ความรู้ความสามารถทางวิชาการเป็นความสามารถเฉพาะตัวบุคคล มิใช่ว่าจะมีทุกคน แต่ทุกคนสามารถพัฒนาให้เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถทางวิชาการได้ ถ้าทุกคนให้ความสนใจต่อการศึกษา ค้นคว้า หากความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ คนที่มีความรู้ ความสามารถทางวิชาการมาก ก็จะเป็นผู้ที่ได้เปรียบกว่าคนที่มีความรู้ความสามารถทางวิชาการที่น้อยกว่า

สรุปได้ว่า ความรู้ความสามารถทางวิชาการ เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อมนุษย์ทุกคน ความรู้ความสามารถทางวิชาการจะเป็นเครื่องมือของคนในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อให้มีความเจริญก้าวหน้า ทั้งในด้านอาชีพ และฐานะทางสังคม ทำให้สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้โดยไม่เป็นภาระแก่ผู้ใด

3.2.3 คุณลักษณะ ด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการ

บุญชู มุลพินิจ (2540, หน้า 21) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้ที่สำเร็จการศึกษาในด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. ใฝ่เรียนรู้
2. รู้จักคิด วิเคราะห์ และมีวิจรรณญาณ สามารถเลือกรับสิ่งที่มีคุณภาพจากสื่อต่างๆ ได้
3. รู้และเข้าใจภาษาไทยและภาษาต่างประเทศเพื่อการสื่อสารได้เป็นอย่างดี
4. รู้และเข้าใจคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีพื้นฐาน ทั้งที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานและการศึกษาต่อในอนาคต
5. มีความสามารถในการจัดการ
6. รู้เท่าทัน และสามารถปรับปรุงวิถีชีวิตในการทำงานให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศได้
7. รู้จริงในพุทธปรัชญาและปรัชญาในศาสนาที่ตนนับถือจนสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้
8. ไม่มีอคติกับรูปแบบหรือคำตอบใดคำตอบเดียวเชื่อในข้อมูลข่าวสาร และกระบวนการทางวิทยาศาสตร์

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2542, หน้า 234 – 235) กล่าวว่า การจัดการศึกษาสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มี ความรู้ ความสามารถ เพื่อจะได้มีส่วนในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ ไว้ดังนี้

1. เพื่อการอาชีพโดยตรงในลักษณะของการฝึกอบรมให้เหมาะสมกับประเภทและสาขาที่เรียนอย่างเข้มข้น
2. เพื่อให้มีความรู้ความสามารถในด้านเศรษฐกิจโดยกว้าง
3. เพื่อให้ผู้เรียนได้รู้ถึงความถนัด ความสามารถโดยตรงของตนเองว่ามีความถนัดในการประกอบอาชีพใดได้เหมาะสมกับบุคลิกภาพ และความสามารถเฉพาะตน
4. เพื่อลงมือปฏิบัติจริงในขณะที่เรียน และเมื่อออกไปฝึกงานในสถานประกอบการและหน่วยงานอื่นๆ เช่นการฝึกปฏิบัติด้านการใช้เครื่องปฏิบัติงานสำนักงาน โดยมีการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการสื่อสารต่างๆ ได้รวมตลอดถึงการฝึกทักษะด้านภาษาต่างประเทศ

กรทิพย์ วัชรปัญญาวงศ์ (2542, หน้า 18) กล่าวถึงคุณลักษณะด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการ ต้องประกอบด้วยคุณลักษณะ 11 ประการ คือ

1. ความรู้ด้านวิชาการทั่วไป
2. ความรู้เฉพาะสาขาที่เรียน
3. ความเชื่อมั่นในตนเองทางวิชาการ
4. ความสามารถในการจัดกิจกรรมทางวิชาการ
5. ความสามารถในการหาความรู้เพิ่มเติม
6. ความสามารถในการทำวิจัย
7. ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง
8. ความรู้ด้านภาษาต่างประเทศ (โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ)
9. ความสามารถในการให้คำปรึกษาทางด้านวิชาการ
10. ความสามารถในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
11. ความสามารถในการประยุกต์วิชาการกับงานที่ทำ

ฉะนั้นการมีคุณลักษณะทางวิชาการที่ดีของผู้สำเร็จการศึกษาถือเป็นข้อได้เปรียบของการสมัครงานด้วยเหตุผลที่ว่าหากบุคคลที่มีความรู้ความสามารถดีสิ่งอื่นๆ ที่เป็นปัจจัยประกอบก็มีแนวโน้มที่ดีตามไปด้วย เช่น แสดงให้เห็นว่าเป็นคนที่มีความคิดดี

มีสมอง และมีความรับผิดชอบต่อตนเองระดับหนึ่ง ดังนั้นหากมีบุคคลที่มีคุณลักษณะดังกล่าว เข้ามาทำงานกับองค์กรใดก็สามารถพัฒนาให้องค์กรนั้นมีความก้าวหน้าได้ดี

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นสอดคล้องกับแนวคิดของกวี วงศ์พูน (2541, หน้า 27) ที่กล่าวว่า คุณสมบัติของบุคลากรที่นายจ้างต้องการนั้นควรมีคุณสมบัติต่างๆ ที่สำคัญ เช่น มีความซื่อสัตย์ ความอดทน ความรับผิดชอบ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และ ความรู้ความสามารถซึ่งมีผลต่อการทำงานอย่างมาก ซึ่งหากจะเปรียบเทียบระหว่างผู้ที่สำเร็จ การศึกษาด้วยเกรดเฉลี่ยสะสมสูงกับผู้ที่สำเร็จการศึกษาด้านเกรดเฉลี่ยสะสมต่ำ ย่อมแน่นอน ว่าหากคุณสมบัติอื่นๆ ไม่แตกต่างกันนัก นายจ้างก็จะเลือกจ้างผู้ที่สำเร็จการศึกษาด้วย เกรดเฉลี่ยสะสมสูงกว่า ซึ่งสอดคล้องกับ กรทิพย์ วัชรปัญญาวงศ์ (2542, หน้า 19) ได้สรุป ความคิดเห็นของผู้บริหารบริษัทชั้นแนวหน้าของประเทศ ผลปรากฏว่าหลายบริษัทมีความเห็น ตรงกันว่าผู้สมัครที่มีผลการเรียนอยู่ในระดับดี ย่อมมีความได้เปรียบกว่าผู้สมัครที่มีผลการเรียน อยู่ในระดับปานกลางหรือระดับต่ำ

สรุปได้ว่า คุณลักษณะของนักเรียนที่พึงประสงค์ ในการศึกษาาระดับ การศึกษขั้นพื้นฐาน และการศึกษาในระดับอื่นๆ จำเป็นต้องมีความรู้ความสามารถทางวิชาการ ดังนี้

1. มีความรู้พื้นฐานตามหลักวิชาการเป็นอย่างดี
2. สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ในการปฏิบัติงานได้
3. เป็นผู้แสวงหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ
4. ติดตามความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสาร

สนเทศอย่างเข้มข้น

5. เรียนรู้ที่จะรับ และใช้สื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่อยู่เสมอ
6. สามารถถ่ายทอดและเชื่อมโยงความรู้ไปยังบุคคลอื่นได้
7. มีความสามารถในการติดต่อสื่อสาร การสั่งการ และ

การตัดสินใจได้ดี

8. มีภาวะผู้นำสูง และสามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี
9. มีทักษะในการใช้ภาษาต่างประเทศเพื่อพัฒนาตนเองให้มี

คุณภาพอยู่เสมอ

3.3 ด้านทักษะในการประกอบอาชีพ

3.3.1 ความหมายด้านทักษะในการประกอบอาชีพ

รัชรินทร์ สงค์ประเสริฐ (2541, หน้า 36) กล่าวถึงทักษะในการ ประกอบอาชีพ ว่าหมายถึง ความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้และสามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติงาน

เพื่อให้งานนั้นบรรลุเป้าหมายตามความต้องการ ลักษณะความรู้ทางวิชาชีพเป็นความสามารถ และทักษะเฉพาะตัวของแต่ละบุคคล ที่จะนำความรู้ที่ได้จากการเรียนมาประยุกต์ใช้กับหน้าที่ การงานให้ประสบผลสำเร็จ

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2542, หน้า 115) กล่าวว่า ทักษะในการประกอบอาชีพ หมายถึง ทักษะที่เกิดจากการศึกษา และลงมือปฏิบัติจริงขณะที่ศึกษาจน เกิดความชำนาญการ และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติหน้าที่การงานได้ เช่น ทักษะ ด้านการใช้เครื่องอุปกรณ์สำนักงานต่างๆ ทักษะการใช้ภาษาในการสื่อสาร และทักษะเฉพาะ สาขาวิชาที่ศึกษา

ประชาคม จันทรัชิต (2543, หน้า 20) กล่าวถึงทักษะในการประกอบอาชีพ หมายถึง กระบวนการของพฤติกรรมในการทำกิจกรรมต่างๆ อันเป็นผลมา จากการพัฒนาความสามารถของบุคคล ทั้งให้บุคคลทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งได้อย่างราบรื่น และมีประสิทธิภาพ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วคนจะมีทักษะในการทำกิจกรรมต่างๆ ไม่เท่าเทียมกัน ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่สำคัญดังต่อไปนี้ 1) วุฒิภาวะ 2) ประสบการณ์ 3) โครงสร้างของ ร่างกาย 4) ความพร้อมและการตั้งใจ 5) ความสนใจ ความตั้งใจและบุคลิกภาพส่วนตัวแต่ละคน และ 6) โอกาสในการฝึกงาน

สรุปได้ว่า ทักษะในการประกอบอาชีพ หมายถึง ทักษะที่เกิดจาก การศึกษาและลงมือปฏิบัติจริงขณะศึกษา จนเกิดความชำนาญการ และสามารถนำมา ประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติหน้าที่การงานได้ เช่น ทักษะทางด้านการใช้เครื่องอุปกรณ์สำนักงาน ต่างๆ ทักษะในการสื่อสารทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ รวมทั้งทักษะเฉพาะสาขาวิชาที่ ได้ศึกษามา เป็นต้น

3.3.2 ความสำคัญด้านทักษะในการประกอบอาชีพ

รัชรินทร์ สงค์ประเสริฐ (2541, หน้า 40) ได้กล่าวถึงความสำคัญ ของทักษะในการประกอบอาชีพ ว่า ทักษะในการประกอบอาชีพ เป็นทักษะความรู้ความชำนาญ ที่ได้รับจากการฝึกฝน หรือปฏิบัติอยู่เป็นประจำทุกวัน บุคคลที่มีทักษะในการทำงานสูงหรือมี ความชำนาญในการทำงานอย่างใดอย่างหนึ่ง จนถึงขั้นผู้ชำนาญการ หรือผู้เชี่ยวชาญ บุคคลผู้นั้นก็จะสามารถหาอาชีพได้เหมาะกับตนเองได้มากที่สุด

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2542, หน้า 115) ได้กล่าวถึงความสำคัญ ของทักษะในการประกอบอาชีพ ว่า ในปัจจุบันบุคคลที่มีทักษะความชำนาญด้านอาชีพเฉพาะ ทางค่อนข้างหายาก ทั้งนี้เพราะทักษะที่เกิดจากการศึกษา และลงมือปฏิบัติจริงจนเกิด ความชำนาญการ และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติหน้าที่การงานได้นั้น บุคคล ดังกล่าวต้องเป็นผู้ที่มีความสนใจ และใส่ใจที่จะศึกษาหาความรู้ เมื่อมีความรู้จนเกิดทักษะ ความชำนาญ ก็จะสามารถปฏิบัติงานได้อย่างคล่องแคล่ว ถูกต้อง และก่อให้เกิดประโยชน์แก่ ตนเอง

ประชาคม จันทรชิต (2543, หน้า 22) ได้กล่าวถึงความสำคัญของทักษะในการประกอบอาชีพ ว่า ผู้ที่มีความรู้ความสามารถซึ่งเกิดจากการได้รับการฝึกฝน อบรม หรือลงมือปฏิบัติอยู่เป็นประจำ จนสามารถปฏิบัติงานได้ด้วยความชำนาญ บุคคลดังกล่าวก็จะเป็นที่ต้องการของตลาดแรงงาน เป็นที่ต้องการของสังคม ทั้งนี้เพราะผู้ที่มีความชำนาญ จะสามารถวิเคราะห์งานได้อย่างถูกต้อง และทำงานได้ไม่ผิดพลาดจนเกิดผลเสียต่อหน่วยงาน

สรุปได้ว่า ทักษะในการประกอบอาชีพ มีความสำคัญต่อการทำงานของบุคคลในหน่วยงาน หรือในองค์กร ผู้ที่มีทักษะในการทำงานที่ดีกว่า ย่อมได้เปรียบกว่าคนที่ไม่มีทักษะในการทำงานที่น้อยกว่า ทั้งนี้เพราะผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ และมีความชำนาญในการทำงาน ทำงานอย่างเป็นระบบ และมีแผนในการทำงาน ย่อมเป็นสิ่งที่ต้องการของตลาดแรงงาน หรือหน่วยงานต่างๆ

3.3.3 คุณลักษณะ ด้านทักษะในการประกอบอาชีพ

อุทุมพร จามรมาน (2541, หน้า 2 – 3) กล่าวถึงคุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษาที่พึงมีในด้านทักษะในการประกอบอาชีพ ต้องประกอบด้วย 1) การรับรู้ 2) การเตรียมพร้อม 3) การตอบสนองที่มีการแนะนำ 4) การเกิดทักษะ 5) การสนองตอบสิ่งที่ซับซ้อน 6) การดัดแปลงให้เหมาะสม และ 7) การมีความคิดริเริ่ม

บรรจง ขุสกุลชาติ (2542, หน้า 11) กล่าวถึงคุณลักษณะด้านทักษะในการประกอบอาชีพ ของผู้สำเร็จการศึกษาคควรมี คือ 1) ความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่ศึกษา 2) สามารถปฏิบัติได้จริงเมื่อเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์จนมีความเข้าใจ 3) สามารถสรุปเป็นกฎเกณฑ์เกิดความรู้ต่างๆ ในสาขาที่ดี และ 4) สร้างความมั่นใจจนสามารถนำไปใช้ได้จริง

สุจิตา ก้องสมุทร (2547, บทคัดย่อ) ถึงคุณลักษณะด้านทักษะในการประกอบอาชีพ ของผู้สำเร็จการศึกษาคควรมี คือ 1) ทักษะในการแก้ปัญหา และการตัดสินใจ 2) ทักษะในการสื่อสาร 3) ทักษะทางภาษาอังกฤษและคอมพิวเตอร์ และ 4) ทักษะในการใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ให้เกิดความปลอดภัยในงาน

สรุปได้ว่า คุณลักษณะด้านทักษะในการประกอบอาชีพ ประกอบด้วย

1. ทักษะในการปฏิบัติหน้าที่ที่ทำ
2. ทักษะในการประมวลผลข้อมูลประกอบการตัดสินใจ
3. ทักษะในการใช้คอมพิวเตอร์เพื่อพัฒนาระบบการทำงาน
4. ทักษะในการใช้เครื่องปฏิบัติงานสำนักงานทุกชนิด
5. ทักษะในการสื่อสารทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษในระดับ
6. ทักษะในการตัดสินใจแก้ไขปัญหาเหตุการณ์เฉพาะหน้าได้

ใช้การได้ดี

อย่างชาญฉลาด

7. สามารถนำทักษะมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้เป็นอย่างดี

3.4 ด้านบุคลิกภาพ

3.4.1 ความหมายด้านบุคลิกภาพ

สุพจน์ คำเหลือง (2540, หน้า 17) ให้ความหมายของบุคลิกภาพว่า บุคลิกภาพของบุคคลเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อบุคคล บุคลิกภาพของบุคคลจะเป็นเช่นใดย่อมแล้วแต่การที่บุคคลรับรู้และตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมรอบตัวบุคคลอย่างไร

สถิต วงศ์สวรรค์ (2540, หน้า 3) กล่าวว่า บุคลิกภาพ หมายถึง ลักษณะส่วนรวมของแต่ละบุคคลที่เป็นเอกภาพ ทั้งลักษณะภายนอก ภายใน และปัจจัยต่างๆ อันมีอิทธิพลต่อความรู้สึกของผู้พบเห็น ประกอบไปด้วยลักษณะทางกาย และทางจิตใจ ระบบทางกายและจิตนี้เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมในการปรับตัวต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งแต่ละคนมีแตกต่างกัน

พิสิษฐ์ ศิริรักษ์ (2540, หน้า 73) กล่าวว่า บุคลิกภาพ หมายถึง ลักษณะเฉพาะที่ค่อนข้างมั่นคงถาวร สามารถช่วยในการอธิบายและคาดคะเนพฤติกรรมของบุคคลแต่ละคนได้

ธีราพรรณ อ้อมโอษฐ์ (2543, หน้า 113) ได้ให้ความหมายของบุคลิกภาพว่า หมายถึง การแสดงออกของบุคคล เกี่ยวกับลักษณะท่าทาง การวางตัว การแสดงความรู้สึกต่อบุคคลอื่น การแสดงออก เพื่อให้บุคคลอื่นนิยมชมชอบตนเอง

เจริญ เจษฎาวัดย์ (2543, หน้า 79) กล่าวว่าบุคลิกภาพ หมายถึง ลักษณะทางสรีระทุกส่วนของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ที่รวมถึงการแสดงออกทางกาย วาจา กิริยา ท่าทาง สติปัญญา อารมณ์ นิสัยใจคอ ความสามารถ และพฤติกรรมส่วนอื่นๆ ทุกอย่างที่เป็นลักษณะเฉพาะตัวของบุคคลนั้นๆ ซึ่งทำให้แต่ละบุคคลมีพฤติกรรมที่ต่างกัน

จากนักการศึกษาท้าวมาสรุปได้ว่า บุคลิกภาพ หมายถึง ลักษณะนิสัยที่เด่นประจำตัวของแต่ละบุคคล รวมทั้งลักษณะจำเพาะของแต่ละบุคคลที่แสดงออกทางท่าทาง ความรู้สึกนึกคิด ความเฉลียวฉลาด กิริยามารยาท ลักษณะนิสัย และทักษะด้านต่างๆ

3.4.2 ความสำคัญของผู้ที่มีบุคลิกภาพที่ดี

สถิต วงศ์สวรรค์ (2540, หน้า 6) ได้กล่าวถึงความสำคัญของผู้ที่มีบุคลิกภาพที่ดีว่า ผู้ที่มีบุคลิกภาพที่ดีย่อมมีเสน่ห์อยู่ในตัว บุคลิกภาพจะเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงการได้รับการฝึกอบรมของบุคคล บุคคลผู้ซึ่งได้รับการฝึกอบรมมาอย่างดี ก็จะเป็นผู้ที่สามารถประพฤติหรือปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องกับกาลเทศะ

พิสิษฐ์ ศิริรักษ์ (2540, หน้า 73) ได้กล่าวถึงความสำคัญของผู้ที่มีบุคลิกภาพที่ดีว่า บุคลิกภาพที่ดีเป็นลักษณะภายนอกที่สามารถสังเกตเห็นได้ง่าย ผู้ที่มีบุคลิกภาพที่ดีย่อมเป็นที่ได้รับความสนใจจากบุคคลรอบข้าง การมีบุคลิกภาพที่ดีช่วยให้การติดต่อประสานงานต่างๆ เป็นไปได้โดยง่าย และทำให้การทำงานสำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี

ธีราพรรณ อิมโอษฐ์ (2543, หน้า 113) ได้กล่าวถึงความสำคัญของผู้ที่มีบุคลิกภาพที่ดีว่า การมีบุคลิกภาพที่ดีนั้น เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนในปัจจุบัน ในปัจจุบันคนที่มีบุคลิกภาพที่ย่อมได้เปรียบกว่า สามารถติดต่อประสานงานหรือทำงานต่างๆ ได้อย่างราบรื่น การมีบุคลิกภาพที่ดีนอกจากจะทำให้การทำงานต่างๆ สะดวกยิ่งขึ้นแล้ว การมีบุคลิกภาพที่ดียังช่วยให้จิตใจแจ่มใสอยู่ตลอดเวลา

เจริญ เจษฎาวลัย (2543, หน้า 80) ได้กล่าวถึงความสำคัญของผู้ที่มีบุคลิกภาพที่ดีว่า การมีบุคลิกภาพที่ดีจะช่วยส่งเสริมให้การดำเนินกิจกรรมทุกอย่างในชีวิตมีแต่ความสุข มีความเจริญ อีกทั้งยังทำให้จิตใจแจ่มใส ปลอดโปร่ง และสามารถคิดจะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้สำเร็จได้โดยง่าย

สรุปได้ว่า การมีบุคลิกภาพที่ดี เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะการมีบุคลิกภาพที่ดีจะทำให้การดำเนินกิจกรรมในชีวิตประจำวันสำเร็จลุล่วงได้โดยง่าย จะทำการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานหรือองค์กรใด ก็ทำให้เป็นผู้ที่ได้รับความเชื่อถือจากบุคคลอื่นหรือผู้นำของหน่วยงานหรือองค์กรที่ติดต่อประสานงาน นอกจากนี้การมีบุคลิกภาพที่ดียังเป็นการเสริมบุคลิกภาพให้ดูสง่างาม มีเสน่ห์แก่ผู้ที่พบเห็น

3.4.3 คุณลักษณะของผู้ที่มีบุคลิกภาพที่ดี

สมพร สุกตัญญู (2541, หน้า 217 – 224) กล่าวถึงวิธีการปรับปรุงบุคลิกภาพทั้งบุคลิกภาพภายนอกและบุคลิกภาพภายใน โดยสรุปดังนี้

1. การปรับปรุงบุคลิกภาพภายนอกสามารถกระทำได้ดังนี้
 - 1.1 การปรับปรุงหน้าตาให้สะอาด ผ่องใส
 - 1.2 การรักษาสุขภาพให้แข็งแรงอยู่เสมอ
 - 1.3 การปรับปรุงการแต่งกายให้สะอาดเรียบร้อย
 - 1.4 การปรับปรุงกริยาท่าทางให้สุภาพอ่อนโยน
2. การปรับปรุงบุคลิกภาพภายในสามารถกระทำได้ดังนี้
 - 2.1 ฝึกให้รักตนเองตามสภาพที่เป็นอยู่
 - 2.2 ฝึกการเอาชนะตนเอง
 - 2.3 ฝึกความอดทน อดกลั้น และเข้าใจผู้อื่น
 - 2.4 ฝึกการจัดการกับความโกรธ ความเกลียด และฝึกให้เป็น

คนมีจิตใจที่เบิกบาน

2.5 ฝึกให้เป็นคนตรงต่อเวลา เป็นคนคล่องแคล่วว่องไว มี

ความมั่นใจในตนเอง

2.6 ฝึกพฤติกรรมการแสดงออกที่เหมาะสม

นวลศิริ เปาโรหิตย์ (2543, หน้า 17 – 18) กล่าวถึงคุณลักษณะของผู้ที่มีบุคลิกภาพที่ดี ต้องประกอบด้วย

1. ความรับผิดชอบในงาน คือ สามารถทำงานที่ได้รับมอบหมายได้อย่างเรียบร้อย

2. ความสามารถในการปรับตัว คือทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ แม้สถานการณ์สิ่งแวดล้อมจะเปลี่ยนไป

3. ความละเอียดรอบคอบ คือความสุขุมรอบคอบ ตลอดจนความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการทำงาน

4. ความรวดเร็วฉับพลันในการทำงาน คือเวลาที่ใช้ในการทำงานที่ได้รับมอบหมายทำได้เสร็จก่อนหรือตรงเวลา

5. ความคิดริเริ่ม คือมีจินตนาการข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะใหม่ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงงาน ริเริ่มงานด้วยตนเอง

6. มีพลังในตนเอง คือ อุทิศ พุ่มเทให้กับงาน

7. ความทะเยอทะยานในอาชีพ คือ ปรารถนาที่ก้าวไปสู่ตำแหน่งที่สูงขึ้นไปเรื่อยๆ กระฉับกระเฉงและพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

8. ไหวพริบและคลุยพินิจ คือ ความเฉลียวฉลาดมีความรู้รอบตัว ในการตอบข้อคำถามเผชิญกับเหตุการณ์เฉพาะหน้าและการใช้วิจารณญาณที่ถูกต้อง ที่สมเหตุสมผล

9. กล้าตัดสินใจ คือ พร้อมที่จะตัดสินใจกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดลงไป และผูกพันตนเองกับการตัดสินใจนั้น

10. ความยืดหยุ่น คือ มีความยืดหยุ่นพอที่จะปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ เพื่อจุดมุ่งหมายและความสำเร็จของงาน

11. ความเป็นผู้นำ คือ รวมนำทีม นำกลุ่มไปสู่ความสำเร็จของการทำงาน

12. แรงจูงใจในการทำงาน คือ ชอบทำงานอยากเห็นความสำเร็จของผลงาน และมีความสุขใจในการทำงาน

13. ความเข้มแข็งกำลังใจในการทำงาน คือ สามารถถ่ายทอดความรู้สึกเรื่องราวให้แก่ผู้ร่วมงานทุกระดับอย่างถูกต้องและเข้าใจ

14. ความสามารถในการติดต่อสื่อสาร คือ สามารถถ่ายทอดความรู้สึกเรื่องราว ให้แก่ผู้ร่วมงานทุกระดับอย่างถูกต้องและเข้าใจ

15. ทนต่อสภาวะกดดัน คือ มีความมั่นคง เข้มแข็งในการทำงาน แม้จะอยู่ในสภาวะกดดัน

16. ยืนหยัดไม่ท้อถอย คือ มีความอดทน วิริยะ อุตสาหะเพียรพยายามทำงานจนสำเร็จโดยไม่ท้อถอยหรือเลิกกลางคัน

17. ละเอียดย่อยต่อการรับรู้ความรู้สึกของผู้อื่น คือ รับรู้เร็วไวต่อความรู้สึกของผู้อื่น

ธีราพรรณ อิมโอษฐ์ (2543, หน้า 144) กล่าวถึงการมีบุคลิกภาพที่ดีควรมีลักษณะดังนี้

1. สุขภาพดี คือ อนามัยดี ร่างกายแข็งแรง สมบูรณ์
2. ลักษณะท่าทางดี คือ มีสรีระที่สง่างาม ที่มีสง่า

มีความกระฉับกระเฉงคล่องแคล่วว่องไว

3. ยิ้มเป็น คือ มีลักษณะสีหน้ายิ้มแย้มแจ่มใสเป็นนิจ
4. อารมณ์ดี คือ เป็นคนมีอารมณ์ดี อารมณ์มั่นคง อารมณ์ขัน

จิตใจสะอาดตั้งงาม

5. สุภาพเรียบร้อย คือ เป็นคนมีกิริยามารยาทดีงาม สุภาพ

อ่อนโยน

6. ความสุขุมรอบคอบ คือ เป็นคนละเอียด สุขุมรอบคอบ มี

เหตุผล

7. ความอดทนสูง คือ เป็นคนมีน้ำอดน้ำทน กำลังใจกล้าแข็ง สามารถเผชิญกับอุปสรรคต่างๆ หรือคู่แข่งชั้น หรือศัตรูอย่างไม่หวั่นไหว

8. ยึดได้เมื่อภัยมา คือ เป็นคนที่มีจิตใจกล้าหาญ แน่วแน่ มั่นคง กล้าเผชิญความจริง

9. ความเชื่อมั่นในตนเองสูง คือ เป็นคนที่มีความเชื่อมั่นในตนเองอย่างมั่นคง มีลักษณะเป็นผู้นำที่ดี

10. มองโลกในแง่ดี คือ เป็นคนมีโลกทัศน์ในแง่ดีไม่ทำตนให้เป็นพิษเป็นภัยกับใคร

11. รู้จักกาลเทศะ คือ เป็นคนที่มีรู้จักการควรไม่ควร รู้จักจังหวะ รู้จักเวลา สถานที่ว่าควรประพฤติ ปฏิบัติอย่างไรจึงเหมาะสม

12. ไม่เอาเปรียบผู้อื่น คือ เป็นคนที่ไม่เอาเปรียบผู้อื่นและรู้จักช่วยเหลือคนที่ควรช่วยเหลือ

13. ความมีประสบการณ์ คือ เป็นคนที่มีประสบการณ์หลากหลายเข้าใจโลกเข้าใจชีวิต

สรุปได้ว่า คุณลักษณะของนักเรียนที่พึงประสงค์ ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน จะต้องมียุคคลิกภาพที่ดีดังนี้

1. มีกิจกรรมยามว่างที่เหมาะสม
2. มีพฤติกรรมการแสดงออกที่ถูกต้องเหมาะสม
3. ความสุภาพอ่อนโยน
4. มีวาจาไพเราะ
5. มีบุคลิกภาพการเป็นผู้นำ
6. รู้จักแสดงบทบาทตนเองได้อย่างถูกต้องเหมาะสม
7. มีสุขภาพจิตที่ดี
8. มีการแต่งกายที่เหมาะสม
9. มีปฏิสัมพันธ์ต่อผู้อื่นด้วยดี
10. มีทัศนคติที่ดีต่องาน
11. มีความมุ่งมั่นในความสำเร็จของงานที่ทำ
12. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
13. กล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออกในสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม
14. สามารถควบคุมอารมณ์ตนเองได้ดี
15. มีความอดทนสูง กล้าเผชิญกับอุปสรรคอย่างไม่ท้อถอย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

มยุรี ชัยสวัสดิ์ (2540, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องคุณลักษณะของผู้เรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ประเภทวิชาบริหารธุรกิจตามความต้องการของผู้บริหาร และครูอาจารย์ วิทยาลัยอาชีวศึกษาและสถานประกอบการ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยกลุ่มผู้วิจัยคือคณะผู้บริหารและครู อาจารย์ วิทยาลัยอาชีวศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 219 คน เจ้าของหรือผู้จัดการสถานประกอบการ จำนวน 241 คน รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 460 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามประมาณค่า สอบถามเกี่ยวกับความต้องการคุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษา 4 ด้าน ได้แก่ ด้านวิชาการ ด้านวิชาชีพ ด้านบุคลิกภาพ และด้านคุณธรรมจริยธรรม ผลการวิจัยพบว่า ความต้องการมากเป็นอันดับแรกคือ คุณธรรมจริยธรรม รองลงมาคือ ด้านบุคลิกภาพ และด้านวิชาชีพ ตามลำดับ

ลัทธิ ยศปัญญา (2541, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องคุณลักษณะนักเรียนที่พึงประสงค์ของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ตามทฤษฎีของครูอาจารย์ในจังหวัดพังงา ผลการวิจัยพบว่า 1) ความต้องการของครูอาจารย์ต่อคุณลักษณะที่คาดหวังของผู้สำเร็จการศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดเดียวกันอยู่ในระดับมากที่สุด 2) ความต้องการของครูอาจารย์ต่อคุณลักษณะที่คาดหวังของผู้สำเร็จการศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดเดียวกัน จัดลำดับความต้องการจากมากที่สุดตามลำดับคือ ด้านคุณธรรม ด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการ ด้านบุคลิกภาพ ด้านมนุษยสัมพันธ์ และด้านส่วนตัวและครอบครัว 3) ผลการเปรียบเทียบความต้องการของครูอาจารย์ต่อคุณลักษณะ ที่คาดหวังของผู้สำเร็จการศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดเดียวกัน พบว่า ครูอาจารย์ที่มีเพศต่างกันมีความต้องการเกี่ยวกับคุณลักษณะที่คาดหวังของผู้สำเร็จการศึกษาโรงเรียนทั้ง 5 ด้าน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ครูอาจารย์ที่มีอายุต่างกันมีความต้องการต่อคุณลักษณะที่คาดหวังของผู้สำเร็จการศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษา ด้านมนุษยสัมพันธ์ และด้านความรู้ ความสามารถทางวิชาการ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนคุณลักษณะอื่นๆ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และครูอาจารย์ที่มีประสบการณ์ต่างกันมีความต้องการคุณลักษณะที่คาดหวังของผู้สำเร็จการศึกษาโรงเรียน ด้านคุณธรรมและด้านมนุษยสัมพันธ์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ยุพาวดี เทพมณี (2542, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องคุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษา ตามความต้องการของสถานประกอบการในจังหวัดชุมพร โดยใช้ประชากรเป็นสถานประกอบการในจังหวัดชุมพร จำนวน 3,900 แห่ง ทำการสุ่มอย่างง่าย จำนวน 105 แห่ง พบว่า คุณลักษณะที่ต้องการ ได้แก่ ด้านบุคลิกภาพ ด้านอุปนิสัย ด้านความประพฤติ ด้านความรู้ ความสามารถทางวิชาการ และด้านประสบการณ์ ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะที่ต้องการ ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยความต้องการอันดับแรกคือ ด้านบุคลิกภาพ โดยเฉพาะในเรื่องการอ่อนน้อมถ่อมตน รองลงมาคือด้านอุปนิสัย และด้านความประพฤติ และด้านความรู้ความสามารถและประสบการณ์ตามลำดับ

ประชาคม จันทรชิต (2543, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ความต้องการของตลาดแรงงาน และคุณสมบัติของผู้สำเร็จการศึกษา ที่สถานประกอบการในจังหวัดปัตตานีพึงประสงค์ ประกอบด้วยสถานประกอบการจำนวน 101 แห่ง เครื่องมือวิจัยเป็นแบบสอบถาม คุณลักษณะที่พึงประสงค์จำนวน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านบุคลิกภาพ ด้านมนุษยสัมพันธ์ ด้านคุณธรรม และความประพฤติ ด้านความสามารถพิเศษ และด้านคุณลักษณะเสริม ผลการวิจัยพบว่า ใน 5 ด้าน ภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่พึงประสงค์มากที่สุดคือ คุณธรรม และความประพฤติ รองลงมาคือ ด้านมนุษยสัมพันธ์ ด้านความสามารถพิเศษ และด้านคุณสมบัติเสริมตามลำดับ

สุจิต ชุมนุมมณี (2543, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาคุณลักษณะนักเรียนที่พึงประสงค์ ตามความต้องการของสถานประกอบการ ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะที่ต้องการในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านคุณธรรมจริยธรรมเป็นความ

ต้องการมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านทักษะความสามารถในการปฏิบัติงาน ด้านมนุษยสัมพันธ์ ตามลำดับ ส่วนด้านความรู้อยู่ในระดับปานกลาง และผลการเปรียบเทียบสถานประกอบการทั้ง ประเภท อุตสาหกรรม พาณิชยกรรม และบริการ พบว่า มีความต้องการแรงงานที่มีคุณลักษณะทั้งโดยภาพรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อจำแนกตามอายุ อาชีพ และระดับการศึกษา พบว่า ไม่แตกต่างกัน

นิพนธ์ สุขไชยะ (2543, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องคุณลักษณะนักเรียนที่พึงประสงค์ ในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ประเภทวิชาช่างอุตสาหกรรม ตามความต้องการของสถานประกอบการ ในเขตการศึกษา 2 กลุ่มประชากรประกอบด้วยสถานประกอบการจำนวน 1,967 แห่ง เครื่องมือวิจัยเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความต้องการคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้สำเร็จการศึกษา ใน 4 ด้าน คือ ด้านวิชาการ ด้านวิชาชีพ บุคลิกภาพ และด้านคุณธรรม จริยธรรม ผลการวิจัยพบว่า ความต้องการมากเป็นอันดับแรกคือ คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ รองลงมาคือ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านวิชาชีพ และด้านวิชาการ ตามลำดับ เมื่อเปรียบเทียบในภาพรวมพบว่า เป็นความต้องการที่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากงานวิจัยดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่าในการจัดการศึกษานั้น ผู้บริหารต้องกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนแต่ละโรงเรียนให้ชัดเจน เพราะการกำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์จะช่วยให้โรงเรียนมีทิศทางในการกำหนดหรือวางแผนงาน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพต่อไป

2. งานวิจัยในต่างประเทศ

สแตนเลย์ (Stainley, 1974, abstract) ได้ทำการศึกษาเรื่องคุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษาในอนาคต โดยมีความคิดเห็นว่า ผู้สำเร็จการศึกษาในอนาคตนั้น จะต้องเป็นผู้ที่รอบรู้ มีการศึกษาดี เป็นคนที่มีความสามารถ มีลักษณะธรรมชาติของการเป็นผู้นำ มีมนุษยสัมพันธ์ดี และเป็นคนที่มีลักษณะเป็นตัวของตัวเอง มีจินตนาการ มีความกล้าหาญ เมื่อเข้าดำรงตำแหน่งและร่วมมือในโครงการต่างๆ ยอมรับ ริเริ่ม และกล้าที่จะทำการเปลี่ยนแปลงต่างๆ เพื่อผลของการบรรลุแนวทางใหม่ของการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ

เอกกานท์ (Eckhant, 1988, abstract) ได้ศึกษาเกณฑ์คัดเลือกผู้สำเร็จการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาสหรัฐอิลลินอยส์ พบว่า มีเกณฑ์การคัดเลือกผู้สำเร็จการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาไม่แตกต่างกันและพบว่ามี ความต้องการให้ผู้สำเร็จการศึกษามี คุณลักษณะดังนี้ คือ มีอารมณ์มั่นคง บุคลิกภาพและมนุษยสัมพันธ์ดี สุขภาพแข็งแรง สถิติปัญญาเฉลียวฉลาด การตัดสินใจดี มีคุณธรรมและ ยุติธรรม

ราชัดดิน (Rajuddin, 1989, abstract) ได้ศึกษาเรื่อง คุณลักษณะนักเรียนที่พึงประสงค์ ตามเป้าหมายของครู และผู้ปกครองนักเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษาในกัวลาลัมเปอร์ และซีเรมบาน ประเทศมาเลเซีย การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการรับรู้ และสภาพความเป็นจริงในเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของผู้ปกครองและครูต่อนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาของ

ประเทศมาเลเซีย กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยครู และผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 197 คน ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ครูและผู้ปกครองนักเรียน มีความคิดเห็นว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่นักเรียนพึงมีอยู่ในระดับมากที่สุดคือ ความรู้ความสามารถด้านวิชาการ และการมีทักษะในการทำงาน

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การจัดการศึกษายุคปฏิรูปการศึกษาในปัจจุบันนี้ นอกจากจะต้องปฏิบัติตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 แล้ว ยังต้องจัดการศึกษาในทุกๆระดับให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในทุกๆ ด้านอย่างถูกต้องและเหมาะสม โดยเฉพาะต้องมุ่งสู่มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา การจัดการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานก็เช่นเดียวกันที่ต้องจัดการศึกษาให้ได้คุณภาพ มาตรฐาน รวมทั้งผลผลิตทางการศึกษานั้นต้องสนองตอบความต้องการของสังคมและประเทศชาติอย่างแท้จริง โดยนักเรียนจะต้องมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามจุดมุ่งหมาย และเจตนารมณ์ของหลักสูตรในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ ต้องมีปัญญา มีนิสัยใฝ่เรียนรู้ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีทักษะในการประกอบอาชีพระดับผู้ชำนาญการเฉพาะทาง มีรายได้ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเจริญก้าวหน้า มีเจตคติ มีคุณธรรม จริยธรรม มีบุคลิกภาพและมนุษยสัมพันธ์ที่ดีในอาชีพของตน รวมทั้งเข้าใจปัญหาเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของประเทศ มีความสำนึกในความเป็นไทย ดำรงไว้ซึ่งความมั่นคงของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์อันเป็นประมุข ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง สภาพและความคาดหวังเกี่ยวกับคุณลักษณะนักเรียนที่พึงประสงค์ของผู้ปกครองนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 3 ในด้านคุณธรรม จริยธรรม ความรู้ความสามารถทางวิชาการ ทักษะในการประกอบอาชีพและบุคลิกภาพ ทั้งนี้ เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้มาปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมและประเทศชาติต่อไป